

Yapay Zekânın Sanat Emeğine Olası Etkisi

Orhan Ürünçan Yücel, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

ORCID: 0000-0002-1795-0673

E-Posta: orhanuruncanyucel@gmail.com

Öz

Sanatçıların bilimkurgu eserlerinde genellikle distopik şekilde ele aldığı yapay zekâ, bir süredir kurgudan çıkarak gündelik yaşamın gerçeklerinden birisi hâline gelmiştir. İnsanlığın en eski hayallerinden birisi olan, kendisi dışında düşünebilen bir varlık hayali, yapay zekâyla vücut buluyor gibi görünmektedir. Hayalin büyüklüğü efsane bulutlarını da beslemektedir. Söz konusu bulutları dağıtmak ve makaleye temel oluşturabilmek için bu makalenin ilk kısmında teknolojik evrim içinde yapay zekâyâ dair açıklayıcı bir çalışma sunulmuştur.

Yapay zekânın insana benzer yaratıcı özellikler göstermesi, daha önce insana özgülünen sanat yaratımını tartışmaya açmıştır. Sanatçıların eserlerinden beslenip serpiyen yapay zekâ, son zamanlarda ses getiren ürünler ortaya koymaya başlamıştır. Bu durum ilk başta heyecan verici şekilde neşeli görünse de sanat emeği açısından bazı sorunlar barındırmaktadır. Sorunların dile getirildiği öncül ülke kültür sanat ve yapay zekâ sektörlerinin lideri konumundaki Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde bazı sanatçılar, sanat üretiminde yapay zekânın kullanımına dair sorunlarını ve taleplerini dile getirmiş ve sermaye karşısında kısmi başarılar kazanmıştır. Amerika Birleşik Devleti'ndeki gelişmelerden Türkiye de uzak değildir. Türkiye'nin küresel kapitalizm içindeki yeri ucuz üretim yapabilmesi ile ilintilidir. Yurt dışında ilgiyle karşılanan Türkiye üretimi eserler de buna dâhildir. Türkiye, gelişmiş sermaye sınıfına karşın örgütsüz, korumasız ve Uluslararası Çalışma Örgütü standartlarına uymayan şartlarda çalışan işçi sınıfına sahiptir. Maliyetleri ucuzlatmak için diğer teknolojiler gibi, yapay zekâ teknolojisinin de Türkiye'de kullanım alanı bulacağı açıktır.

Bu makale, yapay zekânın sanat emeğine etkisi nedir, sorusuna cevap aramaktadır. Dolayısıyla yapay zekânın sanat emeğine etkisi makalenin araştırma nesnesidir. Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye'deki sanat emekçileri bu çalışmanın araştırma birimi; çevrim içi ortamda (gazete, dergi, sosyal medya) hikâyesi yer alanlar da bu çalışmanın gözlem birimi olmuştur. Nitel desenli keşfedici bu makale, taze serpiyen bir fenomeni konu edindiğinden, ilk bölümde fenomenin kendisine dair açıklama sunulmuştur. Yapay zekânın ne olduğuna dair temel atıldıktan sonra, ikinci bölümde, yapay zekânın sanat emekçilerine etkisi çevrim içi ortama yansıyan vakalarla betimlenmiştir. Makalenin bu bölümünde yapay zekânın Türkiye'deki sanat emeğine olası etkisi, çevrim içi ortama yansıyan vakalar ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki vakaların örnekleyici yöntemle uyarlanması ile keşfedilmiştir. Hem Amerika Birleşik Devletleri hem de Türkiye'deki vakalar kolay ulaşılabılır örnekleme ile tespit edilmiştir. Makalenin ikinci bölümündeki keşifte Türkiye'deki mevzuattan faydalanılmıştır. Makalenin sonuç bölümünde yapay zekânın Türkiye'deki sanat emeği üzerine etkisini yönetmek için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Genel Zekâ, Yapay Zekâ, Makine Öğrenmesi, Sanat Emeği, Telif ve Fikrî Mülkiyet Hakları.

Potential Impact of Artificial Intelligence on Artistic Labour

Abstract

Once depicted dystopically in artists' science fiction, artificial intelligence has transitioned from fiction to a reality of everyday life. Humanity's longstanding aspiration to create a being capable of independent thought appears to be materializing through artificial intelligence, fueling persistent myths. To dispel these myths and lay the groundwork for this article, the first section offers an explanatory study of artificial intelligence within the context of technological evolution.

Artificial intelligence exhibiting human-like creativity has sparked debates about art creation, previously attributed solely to humans. Developed from artists' works, artificial intelligence has recently begun producing noteworthy products. While initially exciting, this development raises issues regarding artistic labour. The United States, a leader in cultural arts and artificial intelligence sectors, is at the forefront of these discussions. Some American artists have voiced concerns about artificial intelligence in art production, achieving partial successes against capital interests. Türkiye is not far from these developments. Its role in global capitalism is linked to cheap production, and Turkish-produced works are also well-received abroad. Despite an advanced capitalist class, Türkiye's working class is unorganized, unprotected, and does not comply with International Labour Organization standards. Clearly, like other technologies, artificial intelligence will be used in Türkiye to reduce costs.

This article aims to answer: What is the impact of artificial intelligence on artistic labour? Thus, the impact of artificial intelligence on artistic labour is the research object. Artistic labour in the United States and Türkiye are the research units, while individuals featured in online media (newspapers, magazines, social media) serve as the observation units. Since this qualitatively designed exploratory article examines a new phenomenon, the first section explains the phenomenon itself. After establishing what artificial intelligence is, the second section describes its impact on artistic labour through cases from online media. Here, the potential impact of artificial intelligence on artistic labour in Türkiye is explored by adapting cases from the United States using illustrative methods, alongside online cases. Cases in both the United States and Türkiye were identified through convenience sampling. The second section also utilizes current legislation in Türkiye. In conclusion, the article offers recommendations for managing artificial intelligence's impact on artistic labour in Türkiye.

Keywords: General Intellect, Artificial Intelligence, Machine Learning, Artistic Labour, Copyright, and Intellectual Property Rights.

Giriş

Makinelerin bilişsel işler yapabilmesi fikri mekanik hesap makinelerine uzanmaktadır. Dişliler, tekerlekler ve tellerle çalışan bu hesap makinelerinin bilinen ilk örneği MÖ. 2. yy'de üretildiği düşünülen Antikitera Düzeneği (*Antikythera Mechanism*) ile vücut bulmuştur. Bu düzenekten daha karmaşık hesaplamalar yapabilen makineler 17 ve 19. yüzyılda ünlü matematikçiler tarafından tasarlanmıştır. Ancak, mekanik düzeneğin sınırlılığı bu makinelerin de sınırını çizmiştir. Elektronik teknolojilerinin gelişmesi, daha küçük ve becerikli makinelerin yapılabilmesine olanak sağlamıştır. Elektronik yeni makineler için bilgiyi işlemek daha olanaklıdır. Bu imkânı gören matematik ihtisaslı araştırmacılar 1955 yılında yapay zekâ (YZ) kavramını ilk defa kullanmışlardır. Bilimkurgu eserlerinde ele alındığı şekliyle yapay süper zekâ (YSZ – *artificial super intelligence*) şu anda ulaşılması uzak bir araç olarak görünse de yapay dar zekâ (YDZ – *artificial narrow intelligence*) gündelik yaşama nüfuz etmiştir. İnsansız hava araçlarının hedef belirlemesinden, otonom otomobillerin karar almasına, harita uygulamalarının rota oluşturmasına, hedefli reklamların üretilmesinden hedefine ulaşmasına kadar pek çok yerde aktif olarak YDZ kullanılmaktadır.

YZ gündelik yaşama bu kadar entegre olduğu hâlde yakın zamana kadar dikkat çekmemiştir. 18. yy'de üretimde makinelerin kullanımı işçilerin sert tepkileriyle karşılanmıştı. Bunlar homurdanan, ışık ve ısı çıkaran açık seçik makinelerdi. Oysa YZ bazen cilalanmış alüminyum bir cihazın içinde bazen ise eğlenceli videolar arasında yüzlerce sayfalık, ses çıkarmayan bir algoritma formundadır. Gündelik cihazlarda gizlenmesi veya süslü hayallerle sunulması, onun bir üretim aracı olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Modern Zamanlar'da (Chaplin, 1936) üretim bandı hız ve tekdüzelik talep ederken; modern zamanlarda bu, mekâna bağlı olmadan algoritmik yönetim tarafından gerçekleştirilmektedir. YZ'nin dikkat çekmemesinin en büyük nedeni ise yeni serpiliyor oluşudur. Seri üretimi olanaklı kılan makinelerin üretiminde ve geliştirilmesinde işçilerin emeği açıktır; ancak YZ, büyük veri ve makine öğrenmesi (MÖ – *machine learning*) sayesinde çoğu zaman bilinçli bir çalışma olmadan kendisini inşa etmektedir.

ChatGPT (*Generative Pre-trained Transformers*) ile gündeme giren YDZ bunlardan birisidir. Büyük Dil Modeli'ni (*Large Language Model*) kullanan bu YZ, internetteki verileri kullanarak insan beynine benzeyen pek çok ağ kurmaktadır. Kullanım esnasında bu ağlardan en olası olanını seçip yazı formatına getirmektedir. Bu çeşitlilik ve yaratıcılık onu eski basit sohbetlerin (*chatbot*) ötesine geçirmektedir. YZ'nin eğitilmesinde yaratıcı çalışmanın

hakkının teslim edilmediği açıktır. Aynı durum YZ'nin kullanımı esnasında da kendisini göstermektedir.

Bu çalışmanın ilk başlığında insanlığın en büyük hayallerinden birisi olan, kendisi dışında düşünebilen bir varlık düşüncesinin, YZ ile vücut bulması tarihsel açıdan ele alınmıştır. Maddi üretimin bir sonucu olarak gelişen teknolojinin YZ'ye varması Marx'tan ödünç alınan genel zekâ kavramı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Genel zekânın ürettiği mekanik zekâ, bunun evrildiği dijital zekâ ve nihayetinde YZ kavramları sosyal bilimciler için sade bir şekilde açıklanmıştır. Makale, taze serpilen bir fenomeni konu edindiğinden, öncelikle fenomenin kendisine dair bir açıklama sunulmuştur. Bu açıklama makalenin sonrası için temel niteliği görmektedir.

Nitel desenli (Neuman, 2020a: 294-307; Punch, 2016: 143; Büyüköztürk, 2015: 240-243) bu çalışmanın, ikinci kısmında yaratıcılığına alıştığımız sanatçılarla yaratıcılığı ile şaşırtmaya başlayan YZ'nin çatışan doğası keşfedilmiştir (Neuman, 2020a: 89-90). Bu keşifte Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Türkiye ele alınmıştır. ABD hem kültür sanat sektörü açısından egemen rolü hem de YZ'yi de kapsayan bilgisayar ve iletişim sektöründeki ağırlığıyla YZ ve sanat emeği çatışmasının görüldüğü öncü ülke olmuştur. Özellikle 2023 yılında pek çok yazar, senarist ve oyuncu YZ'ye dair sorunlarını çeşitli şekillerde dile getirmiş ve sermaye karşısında kısmi başarılar kazanmıştır. Türkiye, güçlü sermaye sınıfı ile küresel kapitalizm içerisinde yer almaktadır. Yurt dışındaki teknolojik gelişmelere son derece açık, ucuz üretim ülkesi Türkiye; çalışanlara örgütsüz, korumasız ve Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ) standartlarına uymayan çalışma koşulları sunmaktadır. Makalenin bu kısmında YZ'nin Türkiye'deki sanat emeğine olası etkisi, ABD'deki vakaların örnekleyici yöntemle (Neuman, 2020b: 824) uyarlanmasıyla keşfedilmiştir. Bu keşifte ABD ve Türkiye'de çevrim içi ortama yansıyan çarpıcı örneklerin (Punch, 2016: 144-150, 180-182; Büyüköztürk, 2015: 21-22, 255-258) yanında, Türkiye özelinde mevzuattan faydalanılmıştır.

Hem ABD'de hem de Türkiye'de sanatçılar farklı statülerde (Hoş, 2019) çalışmaktadır. Bunun yanında sanat şemsiyesi altında pek çok farklı türden eser yer almaktadır. YZ'nin sanat emeğine etkisi ise pek çok açıdan gerçekleşebilmektedir. Bu çeşitlilik ve ihtimaller havuzunda keşfedici bir çalışma sunan bu makalenin araştırma nesnesi YZ'nin sanat emeğine etkisidir. ABD ve Türkiye'deki sanat emekçileri bu çalışmanın araştırma birimi; çevrim içi ortamda hikâyesi yer alanlar da bu çalışmanın gözlem birimi olmuştur. Hem ABD hem de Türkiye'deki vakalar kolay ulaşılabılır

örnekleme ile tespit edilmiştir (Neuman, 2020a: 397-398; Büyüköztürk, 2015: 85-86). Sanat emekçileri ve sanat eserleri türlerine göre ayırmadan toptan bir bakış atmanın daha uygun olduğu düşünülmüştür. Sonuç bölümü de bundan hareketle; örnekleme yönteminin yardımıyla, YZ'nin Türkiye'deki sanat emeği üzerine etkisini yönetmek için önerilerde bulunulmuştur.

Makalenin ilerleyebilmesi için YZ'nin nasıl ortaya çıktığı ve çalışmasının anlaşılabilmesi elzemdir. Her bir 'icat' tüm insanlığın ufak ve sürekli katkısıyla vücut bulmuştur ve bu katkılar devam ettiği müddetçe gelişmiştir ya da yok olmuştur. Ancak YZ ile ilk defa bir 'icat' aktif olarak bizatihi insanlığın genel zekâsına kulağını dayamıştır. Onu ortaya çıkaran süreci tekrar eden bir makine, kısacası sürecin kendisi olmuştur. Aşağıdaki başlıkta insanlığın emek ve bilgi birikiminin teknoloji ve bilim şeklinde somutlaşmasının tarihine kısaca bir göz atılmıştır. Sonrasında YZ'nin nasıl çalıştığı sosyal bilimciler için sade bir şekilde açıklanmıştır.

Yapay Zekâ

İnsanların kendileri dışında zekâ araması eski eserlerde görülmektedir. Bu YZ'ler eski zamanlarda doğaüstü güçler tarafından ya da doğaüstü güçlerin yardımıyla oluşturulmuştur. Öncelikle, Yunan mitolojisinden robot Talos örnek verilebilir. Hefaiostos'un bronzdan dövüldüğü koruma robotu Talos, dev cüssesine rağmen insansı bir şekilde resmedilmiştir (Mayor, 2018: 7). Mısır mitolojisindeki Güneş Tanrısı Ra'nın heykeli bir başka örnektir. 1936'da Kahire'de keşfedilen Ra'nın kireç taşıdan devasa büstü boyun kısmında bir oyuk barındırmaktadır. Bu oyuğun, o dönem rahiplerin oraya saklanarak tanrısal kehanetleri tanrının sesinden duyurması için kullanılabileceği düşünülmektedir (Mayor, 2018: 187). Bir başka örnek Zhou Hanedanı'nın beşinci kralı Mu (Mö. 976 – 922) zamanında Usta Yan'ın ürettiği insana benzer insansıdır (*android*). Kral'a sunulan bu insansı, dans edip şarkı söyleme yeteneklerine sahiptir (Mayor, 2018: 121).

18. yy. sonrası eserlerde, insanın kendisi dışındaki zekâ formları insanların bilgisi ile üretilmiştir. İlk olarak Mary Shelley'nin (1797 – 1851) 1818 tarihinde yayınladığı Frankenstein ya da Modern Prometheus (*Frankenstein; or, The Modern Prometheus*) romanı çarpıcı bir örnektir. Frankenstein karakterinin yarattığı yaratığın, insanla mücadelesini ele alan romanın sonunda karakterler birbirinin sonunu getirmektedir. Frankenstein, yarattığı varlığa isim vermese de Canavar'ın popüler kültürdeki ismi yaratıcısının ismiyle anılmaya başlanmıştır (Shelley, 2018). Edgar Allan Poe (1809 – 1849) ise gerçek yaşamda yaratıcısının isimlendirmedeği bir varlıkla mücadelesini

1836 yılında Maelzel'in Satranç Oyuncusu (*Maelzel's Chess Player*) ismiyle öykülemiştir. Poe öyküsünde, satranç oynadığı otomatın gerçekten otonom olmadığını çizerek anlatmıştır (Poe, 2015). Karel Čapek'in (1890 – 1938) tiyatro oyunu başka bir örnektir. 1920'de yayınlanan ve ertesi sene sahnelenen Rossum'un Uluslararası Robotları (*Rossumovi Univerzální Roboti*) adlı oyunda insana benzeyen işçi robotların ayaklanması ele alınmaktadır. Çekçede angarya iş yapan serf ya da köle kelimesinden gelen *robota* eski Slav dillerinde 'iş' anlamında kullanılmaktaydı. Bu bakımdan, R.U.R., robotlara ismini vermiştir (Čapek, 2021). YZ'nin hayalden sıyrılarak doğması ise teknoloji ve bilimin birikimli ilerlemesiyle gerçekleşmiştir.

Genel Zekâ

Teknolojinin tarihi, bilimsel yöntemin öncesine dayanmaktadır. İlk insanlardan günümüze, çevre koşullarına bağlı olarak çeşitli yapı ve aletler üretilmiştir (Basalla, 2021: 51-52). Bu 'icatlar', rönesanstan sonra kişilerle anılmaya başlansa da (Basalla, 2021: 207) aslında tüm insanlığın süregelen ufak katkılarının eseridir (Basalla, 2021: 43). İlk 'icatlar' kimin eseri bilinemese de bu 'icatların' günlük yaşamdaki yapı ve aletlerde izleri bulunmaktadır.

Örneğin, tarım devrimi olarak adlandırılan teknolojik gelişme, insanlığı öyle derinden etkilemiştir ki yarattığı gıda fazlası bazı kişilerin boş vakte sahip olabilmesine, seçkin sınıfların üretilmesine ve devamında tarımsal alanların genişlemesiyle büyük siyasi yapıların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Diamond, 2018: 97). Yaratılan boş vakitten faydalanan sınıflar felsefe ve doğa bilimlerinin temellerini atmıştır (Thalheimer, 2013: 26). Tarım devrimi seçkin olmayan sınıflar içinse boş zaman kavramını azaltmıştır. Etten daha az kalorili, sürekli bakım ve koruma isteyen tarım, insanların büyük bölümünün olduğu yerde yerleşik kalmasına neden olmuştur. Artan nüfus ihtiyacı daha çok tarım alanına neden olurken; artan tarım alanı daha fazla nüfusu besleyerek bu döngüyü sürdürmüştür (Harari, 2017: 91-100).

Eski Yunan'a gelindiğinde suyun enerji için kullanılabileceği, elektriğin varlığı seçkin sınıflarca bilinmekteydi. Ancak ucuz köle işgücünün bolluğu, Eli Whitney'in (1765 – 1825) pamuk çırçırı gibi bir makineyi o dönem için gereksiz kılmıştır (Basalla, 2021: 62). Söz konusu ucuz köle işgücünün bolluğu o makineye giden birikimde rol oynamıştır. Milet ve Efes'teki ticaret gemileri köle emeğine dayanarak üretilmekte ve işletilmekteydi. Bu gemilerin üretiminde zanaatçılık; seyahatinde astronomi, coğrafya gibi bilgiler birikti. M.Ö. 7. yy – M.Ö. 6. yy. arasında bu bölgedeki zanaatçılar bağımsız ya da

ücretli iş yapan özgür insanlardı. Bu dönem, felsefenin babası olarak bilinen doğa filozofu Thales (Mö. 626/623 – Mö. 548/545) için yeterli boş zamanı yaratmayı başarmıştır (Thalheimer, 2013: 42-47).

İnsanlığı endüstriye taşıyan gelişmelerde de bir süreklilik bulunmaktadır. 18. yy'ye kadarki zanaatkârlıktaki birikim ve 19. yy'de nüvelenen bilimsel yöntem toplumsal yaşamı kökten değiştirmiştir (Basalla, 2021: 52) ve değiştirmeye devam etmektedir. Basalla şunu özellikle belirtmektedir: teknolojik gelişmeler veya 'icatlar' kaçınılmaz olmadığı gibi kendileri birer devrim değildir; bu gelişmelerin ve 'icatların' sonucunda ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik değişimler devrimcidir. Çevresel, ekonomik, kültürel, siyasi gibi pek çok faktörün bir araya geldiği; küçük katkıların oluşturduğu ihtimaller havuzundan; yine çevresel, ekonomik, kültürel, siyasi gibi pek çok faktörün sonucunda bazı gelişmeler ve 'icatlar' varlıklarını koruyabilmiştir (2021: 102-104).

Tüm bu teknolojik ve bilimsel gelişmelerin kahramanı ise soyut düzlemde insanlığın genel zekâsıdır (*general intellect* (Marx, 1973: 626); genel bilgi (Marx, 2013: 166)). Fuchs'a göre Marx, her bir buluşun, teknolojik gelişmenin, genel emeğin eseri olduğunu anlatmıştır. Bu biriken bilgi soyut düzlemde genel zekâyı oluştururken, teknoloji onun nesneleşmiş hâlidir (Fuchs, 2015: 504; Fuchs, 2021: 78). Söz konusu genel zekâ yalnızca kol gücünü makineye yaptırmayı hedeflememiş, aynı zamanda düşünsel dünya için de makinelerin yardımını aramıştır. Bu süreç kendisini başta mekanik zekâ şeklinde göstermiştir.

Mekanik Zekâ

İnsanlar saymaya gerek duyduğunda öncelikle en yakınındaki cisimlere sarılmışlardır. Parmaklar onluk sistemin temelini oluşturmuş; taşlar, ipler, inciler bu ve benzeri sistemlerin not edildiği araçlar olmuştur. Mö. 35.000 – 20.000 yıllarına ait kemik üzerine işlenmiş çentikler, bilinen en eski örnekler. Bir noktadan sonra parmaklar, taşlar, inciler veya ipteki düğümler yeterli gelmemeye başladığında sayı sistemleri ve bunların ifade şekilleri ortaya çıkmıştır. Mö. 2700 – 2300'e gelindiğinde Sümerler abaküsü kullanmaya başlamıştır (Ifrah, 2000: 7-11). Her ne kadar abaküsten başka hesaplama yöntemleri olsa da abaküsün insan yapımı bir gereç olması, hızlı hesap yapmaya imkân vermesi açısından, abaküs soyut düşüncenin işlenmesinde makine kullanımında önemli bir yer tutmaktadır.

Abaküsten çok daha karmaşık yapıya sahip olan Antikitera Düzenegi artık etrafındakileri saymakla yetinmeyen insanların başını yukarı kaldırdığında

kullandığı bir araçtır. Denizcilikte de kullanıldığı düşünülen Antikitera Düzeneği 2000 yıldan daha eski bir zamanda oldukça karmaşık çark sistemleriyle Güneş, Ay ve bazı gezegenlerin yerlerini hassas bir şekilde tahmin edebilmekteydi (Freeth vd., 2021: 1-2). Antikitera Düzeneği ile aynı dönemde ortaya çıktığına inanılan usturlap (*astrolabe*), Düzenek'ten daha basit bir yapıya sahip olsa da benzer amaçlar için kullanılmıştır. Denizcilik, mimari, topografi, günün saatlerinin tahmin edilmesi gibi pek çok kullanım alanı olan usturlabın kullanımı 20. yy'ye kadar sürmüştür (Bertrand, 2012: 253-255).

Bir gereç olsun ya da olmasın hesaplama işleri (*calculus*) nitelikli ve yoğun emek isteyen işlerdi. 16. yy'den itibaren hesap yapabilen kişiler kalkülatör (*calculator*) olarak adlandırılmaktaydı (Ifrah, 2000: 69). İngilizceden Türkçeye geçmiş kalkülatör kelimesi hesap makinesi anlamında kullanılmaktadır. Latince "*calcular*" "abaküs veya benzeri bir araçla hesaplamak" fiilinden türemiştir. Söz konusu fiil ise "çakıltaşı, oyun veya hesap için kullanılan taş parçası" isminden türemiştir (Nişanyan Sözlük). Aritmetik işlemler, planlama, vb. yapabilen kalkülatörler "okumuş gençler[in] istihdam[ı]" ile sağlanmaktaydı. Gottfried Wilhelm Leibniz (1646 – 1716), "En basit kişinin bile makine kullanarak kesinlikle yapabileceği hesaplar için mükemmel insanların saatlerce köleler gibi uğraşmasına değmez!" diyerek, mekanik bir hesap makinesi geliştirmiştir. Leibniz'in geliştirdiği bu hesap makinesi, aynı yüzyılda yaşamış Blaise Pascal'ın (1623 – 1662) toplama ve çıkarma yapabilen mekanik hesap makinesini temel almaktadır Hatta Leibniz, hesap makinesi fikrini daha ileri götürerek *calculus ratiocinator* adını verdiği insan yerine düşünen makine fikrini ortaya atmıştır. Bu makinenin çalışması için insan düşüncesinin "matematiksel olarak temsil edilebileceği bir tür sembolik dil" ile ifade edilebilmesi gerektiğini söylemiştir. (Say, 2018: 16). Say'ın YZ'nin dedesi olarak adlandırdığı hukukçu Leibniz, yine Say'a göre, insanlar arasındaki sorunları "robot hâkim[ler]" aracılığıyla hızlıca çözüme kavuşturmak istemiştir (2018: 112-113).

Mekanik makineler insan gibi düşünmeyi başaramasa da insanın düşüncesinde bu güce kavuşmuştur. 1770 yılında Wolfgang von Kempelen, satranç oynadığını iddia ettiği bir otomatı Viyana'da sergilemiştir. İçerisinde karmaşık çarkların olduğu otomatın dışında "Türk" gibi giyinmiş ve Türk piposu içen bir figür yer almaktaydı. Bu o dönemin modasını yansıtırken bir yandan da Doğu "büyüsü" esrarını katmaktaydı (Standage, 2002: 22-23). Kempelen otomatına bir isim vermese de otomatın görünüşünden dolayı ona Türk (*Turk*) ya da Mekanik Türk (*Mechanical Turk*) ismi takılmıştır

(Standage, 2002: xiv). Mekanik Türk'ün esrarı 1857'de kaldırılabilmiştir: otomatın içerisine bir insan saklanmakta ve hamleleri o insan yapmaktadır (Standage, 2002: 194-195). Bu gösteri makinesi, sırrını uzun süre koruyarak Benjamin Franklin (1706 – 1790), II. Katerina (1729 – 1796), Napoleon Bonaparte (1769 – 1821), Charles Babbage (1791 – 1871) ve Edgar Allan Poe gibi isimlerle satranç oynamıştır (Standage, 2002: xii). Bu sözde otomat özde insan konsept, ismini 2005 yılında Amazon adlı şirketin benzer bir uygulamasına vermiştir (Amazon Mechanical Turk, t.y.).

İnsan yerine düşünebilen mekanik bir makine geliştirilemese de mekanik hesap makineleri insan ufkunun genişliğine kadar gelişmeye devam etmiştir. 1947 yılında D. F. Ferguson (?) ve J. W. Wrench Jr. (1911 – 2009) o dönemin mekanik hesap makinelerini kullanarak pi sayısının 808 basamağına aylar süren uğraş sonucunda ulaşabilmiştir. Mekanik makinelerin artık yetersiz kalması problemi, dijitalleşme ile aşılmıştır. 1949'da ENIAC (Elektronik Sayısal Hesaplayıcı ve Tümler Alıcı) isimli Amerikan ordusunun topçu birliklerinin isabetli atışlar yapabilmesi için gerekli hesaplamalar yapan makine (Gözüşirin, 2011: 15-16) pi sayısının 2.307'nci basamağına üç günden kısa bir sürede ulaşabilmiştir (Ifrah, 2000: 108-107). Üretim amacı dışında başka işlerde de kullanabilen ENIAC, dijital hesaplamanın ve dolayısıyla dijital zekânın da önu açmıştır.

Dijital zekâ

0 ve 1'lerle işlem yapabilen elektronik hesap makinesi 1919'da son hâlini almıştır. Bu cihaz, sonrasında gelecek olan hesap makinelerinin ve modern bilgisayarların temelini oluşturmuştur (Ifrah, 2000: 216). Elektronik hesaplamanın hızı ve keskinliği İkinci Dünya Savaşı sırasında haberleşme başta olmak üzere aktif şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Ifrah, 2000: 219). Nazi Almanyası'nın şifreli iletişim için kullandığı Enigma adlı makinenin şifresinin kırılmasında büyük emekleri olan Alan Mathison Turing (1912 – 1954), aynı zamanda bilgisayar biliminin ve YZ'nin kurucusu kabul edilmektedir (Say, 2018: 28-30).

Turing'in makinesine kadarki tüm mekanik, mekanik-dijital ve dijital makineler tek bir iş için üretilmekte ve üretim amacındaki işi yapabilmekteydi (Dyer-Witthford, 2019: 60). Turing Makinesi'nin tek bir makinenin başka işler de yapabildiğini göstermesinden sonra, bilginin bu makineye nasıl aktarılması gerektiğine dair çalışmalar yapılmıştır. Turing'in 1936'da yazdığı "On Computable Numbers, with an Application to the Entscheidungsproblem" adlı makale günümüzde kullanılan algoritmaların temelini atmıştır.

Makaleye göre, makineden yapması istenilen şey en küçük ayrıntısına kadar çok küçük parçalara bölünerek hazırlanmalıdır. Makine, bu şekilde bir görevi adım adım yerine getirip sonuç üretmektedir (Say, 2018: 32-35). Bilginin makineye aktarılabilmesi ve ondan sonuç alınabilmesinin teorik altyapısını ise 1948 yılında Claude Shannon (1916 – 2001) atmıştır. Shannon soyut ve somut şeylerin matematiksel olarak basitçe ifade edilebileceğini söylemiştir. Basitçe ifade edilemeyen, karmaşık şeyler için ise Ray Solmonoff (1926 – 2009), Andrey Kolmogorov (1903 – 1987) ve Gregory Chaitin birbirlerinden habersiz şekilde bir çözüm getirmiştir: evrensel programlama dili (Say, 2018: 58-60).

Artık bilgi girilebilen ve bunu işleyebilen makineler Turing'e makinelerin düşünebilme ihtimalini sorgulatmıştır. Turing bu makalesinde taklit oyununu (*imitation game*) ya da sonradan adlandırılışıyla Turing testini teorik teste tabi tutmuştur. Bu testte iki oda bulunmaktadır. Odalardan birinde bir gerçek insan ve bir bilgisayar yer alırken, diğer odada soruları soran başka bir gerçek insan bulunmaktadır. Soru soran kişi diğer odayı görmediğinden cevabın bilgisayardan mı yoksa insandan mı geldiğini bilememektedir. Eğer bilgisayar, soru soran kişiyi kendisinin insan olduğuna inandırırsa testi geçmiş sayılmaktadır (Turing, 1950: 433-434). Benzer bir düşünce deneyi, felsefeci John Searle tarafından yapılmıştır. Searle'nin Çin Odası adlı düşünce deneyine göre bir odada Çince bilmeyen bir insan veya makine bulunmaktadır. Odada Çince-İngilizce çeviri için kuralların olduğu kitaplar yer almaktadır. Kapının öteki tarafından gönderilen çeviri isteklerini, insan veya makine bu kitaplardan bakarak cevaplandırmaktadır. Bu noktada Searle, insan veya makinenin Çince bilmediğini, yalnızca taklit ettiğini ileri sürmektedir (Dyer-Witthford vd., 2022: 23).

Dijital zekânın İkinci Dünya Savaşı'ndaki başarısından sonra, bilgisayar ve düşünebilen makineler yapma isteği ABD'de yoğunlaşmıştır. Bilgisayar bilimleri üzerinde çalışan bir grup bilim insanı ve araştırmacı bu konu hakkında 1956 yılında ABD'nin New Hampshire eyaletinde bir çalıştayda bir araya gelmişlerdir. Dartmouth Koleji'nde düzenlenen atölye, YZ üzerine çalışmaların başlangıcı kabul edilmektedir (Dyer-Witthford vd., 2022: 20). John McCarty (1927 – 2011), Claude Shannon, Ray Solmonoff, Nathaniel Rochester (1919 – 2001) ve Marvin Minsky (1927 – 2016) düşünen bilgisayar yapmak adına çalışmak istemiş; gerekli bütçeyi oluşturabilmek için 2 Eylül 1955 tarihinde Rockefeller Vakfı'na başvurmuşlardır. Bu başvuru metninde YZ kavramı ilk defa yer almaktadır (Say, 2018: 85).

YZ'ye olan ilgi devletler ve şirketler tarafından dönem dönem artıp azalmıştır. YZ çalışmalarına dair ilk atılım Soğuk Savaş sırasında ABD'den gelmiştir. Rusçadan İngilizceye çeviri yapabilmek için YZ programlarına büyük bütçeler ayrılmasına rağmen çok kötü sonuçlar alınmıştır. Çeviri için dil ve kelime bilgisinin yetmediği, "dünya hakkında bilgi sahibi" olunması gerektiği anlaşılınca fonlar kesilmiştir. İkinci atılım Japonya'nın 1981'de konuşabilen, resimleri yorumlayabilen, çeviri yapabilen bir bilgisayar yapma projesiyle gerçekleşmiştir. Belirli bir cevap havuzundan sorular yanıtlayan bu bilgisayar, cevap havuzunun dışına çıkamadığı için başarı sağlayamamıştır. Üçüncü atılım yine ABD'de gerçekleşmiştir. 1989'da ordunun istediği Dinamik Analiz ve Yeniden Planlama Aracı (DART) ile bu sefer başarıya ulaşılmıştır. DART, ABD ordusunun lojistik stratejisinin belirleyerek ordunun finansal anlamda kâra geçmesini sağlamıştır (Say, 2018: 87-90).

Popüler kültürde de kendisine yer bulan YZ çoğu zaman korkulan bir figür olmuştur. Ben, Robot (*I, Robot*) kitabında Isaac Asimov (1920 – 1992) YZ'yi mantık çerçevesinde ele alarak ünlü Üç Robot Yasası'nı teorize etmiştir (Asimov, 2018). Stanley Kubrick (1928 – 1999) ise bu kadar itidalli davranmayarak YZ'nin nasıl kolayca kontrolden çıkabileceğini ele almıştır (Kubrick, 1968). Sonradan, Bıçak Sırtı (*Blade Runner*) ismiyle filme de alınan Androidler Elektrikli Koyun Düşler mi? (*Do Androids Dream of Electric Sheep?*) adlı kitabıyla Philip Kindred Dick (1928 – 1982) YZ'nin dramını ele almıştır (Dick, 2016; Scott, 1982). Robert Anson Heinlein (1907 – 1988) ünlü kitabı Ay Zalim Bir Sevgilidir'deki (*The Moon Is a Harsh Mistress*) "Mike" adlı YZ'nin insanlığa nasıl yardımcı olabileceğini göstermiştir (Heinlein, 2018). Son olarak, Spike Jonze, Aşk (*Her*) adlı filmiyle YZ'ye âşık olan bir karakteri ele almıştır (Jonze, 2013).

YZ her ne kadar ileride ulaşılacak bir teknoloji gibi gelse de kendisine günlük yaşamda çeşitli yerler bulmuştur ve etkisi gün geçtikçe artmaktadır. YDZ olarak adlandırılan YZ; dronlarda, nakliye işinde, sosyal medya akışlarında, arama motoru sonuçlarında, hedeflenmiş reklamlarda, çağrı merkezi aramalarında, bilgisayar oyunlarında, vb. yıllardır kullanılmaktadır (Dyer-Witford vd., 2022: 10-11). Şu anda bir web sitesi önceki aramalardan, alışverişlerden, vb. kullanıcının profilini çıkararak o kişinin hangi ürünleri alabileceğine dair tahminlerde bulunabilmektedir. Eğer kişinin hiçbir ürünü almayacağına karar verilirse reklam ücreti alabilmek için, rakip sitenin bağlantısı gösterilebilmektedir. Bu profilleme ve profile uygun içerik sunma yalnızca meta alımında kullanılmamaktadır. ABD'de 2016 yılında gerçekleştirilen başkanlık seçimi buna çarpıcı bir örnektir. Facebook özelinde

ortaya çıkan skandalda, seçmen profilinin çıkarıldığı ve her bir seçmene özel, onu belirli bir başkan adayına yönlendirecek içeriklerin gösterildiği ortaya çıkmıştır (Say, 2018: 140-143). İnsanın hızına ve yoğunluğuna yetişmesinin mümkün olmadığı verileri işleyebilen süper bilgisayarlar ve karar alıcı YZ'ler finans sektöründe de aktif rol oynamaktadır. Öyle ki Hong Kong merkezli yatırım firması Deep Knowledge Ventures, VITAL adındaki YZ'yi yönetim kurullarındaki üyelerle eşit kabul ettiklerini 13 Mayıs 2014'te açıklamıştır (Dyer-Witthford, 2019: 7-8).

YZ'nin unsurları matematik, elektronik, bilgi, biliş, algoritma, sensör, vb. pek çok alanı kapsadığından tanımını yapmak oldukça zordur. Genel bir tanım yapılırsa: YZ, doğadaki canlıların bilişsel yeteneklerini daha yüksek başarı ile makineye yaptırabilmeyi amaçlamaktadır (Say, 2018: 83). YZ'yi diğer algoritmalarından, otomatik cihazlardan ayıran ise makinenin sınırlı bilgi ile hızlı genellemeler yapabilmesi yeteneğidir. Genellemeyi çabuk yapıp sonuca karar veren makine, diğerlerine göre daha zeki kabul edilmektedir (Dyer-Witthford vd., 2022: 20).

i) Yapay Dar Zekâ

YZ kavramını popüler kültürdeki imgeleminden arındırmak ve billurlaştırmak için üçe ayırmakta fayda bulunmaktadır. Öncelikle, belli özel işlevsellik alanları dışında başka bir kabiliyeti olmayanlar, YDZ olarak adlandırılmaktadır. Bu tür, günlük yaşamda kullanılan YZ'dir. Satranç oynayan bilgisayarlar, yolbul (*navigator*) uygulamalarında kullanılan rota oluşturucular, 2016'da Microsoft'un geliştirdiği Tay adlı sohbet ve bu sohbetlerin gelişmiş versiyonları YDZ'ye örnektir.

Ünlü YDZ türlerinden birisi satranç oynayan süper bilgisayarlardır. IBM, 1957 yılında böyle bir çalışmaya başlamış; ancak makinenin uzman bir insanı yenmesi kırk yılı bulmuştur. 1997 yılında, o dönemin satranç dünya şampiyonu Garry Kasparov'u, Deep Blue adlı makine yenmeyi başarmıştır (IBM, t.y.b.). YDZ'nin sadece belli özel işlevsellik alanı içerisinde hareket ettiğine dair çarpıcı bir örnek yolbul uygulamalarında görülebilmektedir. Aralık 2017'de Kaliforniya'daki orman yangınları sırasında, kullanılamaz hâldeki yollarda trafiğin olmadığını düşünen yolbul uygulamaları sürücülerini yangının içine yönlendirmiştir (Say, 2018: 150). YDZ'nin bir şey için tasarlanıp yalnızca o işi yapmasının örneği sohbetlerde de görülebilmektedir. MÖ ile veri toplayıp, topladığı verilere uygun cevaplar vermesi planlanan Tay isimli sohbet; kullanıcıların manipülasyonu sonucunda son derece ırkçı, cinsiyetçi, kaba cevaplar verir hâle gelmiştir. Microsoft, Tay'ı hayata geçirdikten çok

kısa bir süre sonra bu projeyi durdurmak durumunda kalmıştır (Say, 2018: 151). Bard ve ChatGPT, Tay'ın güncel ve en meşhur torunlarıdır. Bard'ı Google adlı şirket 2017'de eğitmeye başladığını duyurmuştur (Pichai, 2023). ChatGPT'nin ücretsiz sunduğu GPT-3.5 modelinin eğitimi ise OpenAI adlı organizasyon tarafından 2022 yılında tamamlanmıştır (Schulman vd, 2023).

Diğer iki tür: yapay genel zekâ (YGZ – *artificial general intelligence*) ve YSZ olarak adlandırılmaktadır. YGZ şu anda üzerinde çalışılan bir teknolojiyen YSZ gelecekte olabilecek bir spekülasyon olarak ele alınmaktadır. Özetle, öğrendiklerini bir alandan başka bir alana aktarabilen YZ'ye: YGZ; bu zekâyı da aşip öngörülmesi zor güçlere sahip olabilecek YZ'ye ise: YSZ denmektedir (Dyer-Witthof vd., 2022: 22). YSZ'ye Şüpheli Şahıs (*Person of Interest*) adlı televizyon dizisindeki Samaritan adlı YZ örnek teşkil edebilmektedir. Dizide Samaritan, var olan kameralar, sensörler, vb. aracılığıyla her şeyi görüp muazzam hesaplamalar ve çıkarımlar yapabilmektedir. Bu hayali YSZ, kullanıcısıyla çoğu zaman ses yoluyla irtibata geçmektedir (Nolan vd., 2011-2016).

YDZ teknolojisi henüz olgunlaşmamıştır. Çevreyi önemsemeyen, oldukça fazla kaynak tüketen, çokça çöp çıkaran (Jones ve Easterday, 2022) YDZ'ler istenilen yeterlilikte cevaplar verememektedir. Öyle ki, OpenAI'nin en gelişmiş ve ücretli YDZ modeli olan GPT-4, Turing testini geçmeyi henüz başaramamaktadır (Jones ve Bergen, 2023: 8). Buna karşın, pazarlama stratejisi olarak YGZ üzerinde çalışmalara başlandığı söylenmekte, YSZ speküle edilmektedir. Bu makalenin konusu gereği ileride olabilecek ihtimalleri bir kenara bırakıp; hali hazırda var olan YDZ'ye odaklanmak verimli olacaktır.

ii) Üretici Yapay Zekâ

Eski moda yapay zekâ (*good old-fashioned artificial intelligence*) uygulamalarında hedeflenen amaç diğer her şeyden soyutlanarak, tüm sorun evrenini kapsayan bir algoritma yazılmasına dayanmaktaydı (Say, 2018: 93-96). Burada hedeflenen, her ihtimali içeren bir algoritma yazmaktır. Ancak her ihtimalin hesaplanabilmesi, bunun insanlar tarafından makineye aktarılabilmesi ve makinenin de bu ihtimaller havuzundan kısa bir sürede bir sonuç çıkarabilmesi oldukça güçtür. Satranç oynayan eski tip makineler buna güçlü birer örnektir (IBM, t.y.a.).

Sonrasında, makinenin kendisinin öğrenmesinin daha efektif olduğu anlaşılınca YZ çalışmaları hız kazanmıştır. Kendi modelini oluşturabilen

YZ'ler, istatistiki verileri baz alarak, insan beynine benzer yapılar gibi, işe yarar veriyi öğrenebilmektedir (Dyer-Witthof vd., 2022: 24-25). Beyindeki sinir sistemi ağına benzer bir yapıyla öğrenme, yeni tip bir YZ'nin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu ortaya çıkan YZ, literatürde sıklıkla 'üretken yapay zekâ' şeklinde çevrilmektedir. Bu kavramın dili anlayıp, kelimeler üreterek dili yeniden üreten YZ'yi ifade etmeye çalıştığı düşünüldüğünde dilbilimci Avram Noam Chomsky'nin kullandığı gibi "üretici" kelimesi daha uygun düşmektedir (Chomsky, 2001: 286). Söz konusu yeni YZ, üretici yapay zekâ (ÜYZ – *generative artificial intelligence*) MÖ'nün farklı tekniklerini ve modellerini kullanabilmektedir. Gündemde olan ÜYZ'ler, derin öğrenme (DÖ – *deep learning*) tekniğinin belkemiği olan sinir ağını (*neural networks*) kullanmaktadır (IBM Data and AI Team, 2023). Sinir ağı, insan beyninin sinirsel şebekesine benzemektedir. Buna göre sisteme giren veri, kademe kademe ağın aşamalarından geçmektedir. Bu süreç, istenilen sonuç mükemmelleşene kadar devam etmektedir. Bu sinir ağlarının sayısı üçü geçtiğinde buna DÖ denmektedir (Say, 2018: 98-103). Bu şekilde eğitilmiş YZ'lerin en ünlüleri ChatGPT (Schulman vd., 2023) ve Bard (Pichai, 2023) tam olarak bu şekilde eğitilmiştir. YZ'ler, insan üretimi diğer şeylerden farklı olarak, aynı zamanda insan hatalarını da öğrenmektedir (Say, 2018: 153).

Bard'ın geliştiricileri ChatGPT'ye benzer bir modelle YZ'lerini eğittiklerini dile getirmiştir (Collins ve Ghahramani, 2021). ChatGPT'nin geliştiricileri ise YZ'nin eğitilmesini daha açık şekilde ifade etmiştir. Açıklamalarında ChatGPT'de pekiştirmeye dayalı öğrenme kullandıklarını; ancak buna insan müdahalesinin de olduğunu söylemişlerdir (Schulman vd., 2023). Esasında, Bard ve ChatGPT sinir ağı DÖ tekniği ile öğrenmiş ve buna uygun cevaplar veren YDZ'lerdir. Bu oluşturdukları mimariye uygun yanıt ürettikleri için dönüştürücü (*transformer*) olarak da adlandırılmaktadırlar (Uszkoreit, 2017). Zaten, ChatGPT ismi ile teknolojisini özetlemektedir: *chat* kısmı sohbet olduğunu; *gpt* kısmı ise 'üretici önceden eğitilmiş dönüştürücü' (*generative pre-trained transformer*) kelimelerinin kısaltmasından oluşmaktadır. Bu YZ'lerin önceden eğitilmesi, var olan metinlerden kelime gruplarının nerelerde kullanıldığının istatistiğini çıkarması ile gerçekleşmektedir. Dilin şemasını çıkardıktan, anlam ağları kurduktan sonra sorulan sorulara cevap üretmektedir. Bu üretim bir sonraki kelimeyi hızlıca tahmin ederek gerçekleşmektedir (OpenAI, 2023). Söz gelimi bir kullanıcı 'yeşillik' yazdığında; program 'manav', 'orman', 'boya', vb. hangi bağlama düşüyorsa, ona uygun gruptan en yüksek ihtimalli kelimeyi ve sonrasındakileri tahmin ederek üretmektedir.

İnsanların ürettiklerinden; bazen ücretli bazen gönüllü, çoğu zaman habersiz yararlanıp öğrenen YZ; şirketler için önemli bir konuma ulaşmaktadır. YZ'nin eğitiminde akademik personel ya da doktora aşamasındaki araştırmacılar ücret alabilmektedir (Dyer-Witthof vd., 2022: 53). Ancak, bu uzmanların katkılarının yanında, YZ'nin eğitilmesinde gönüllü kullanıcıların verileri de bulunmaktadır. Büyük şirketler ücretsiz sunduğu pek çok hizmetin karşılığında büyük miktarda veri toplamıştır (Say, 2018: 105). Örneğin Google Çeviri (*Google Translate*), herhangi iki dil arasındaki anlam vektörlerini tespit ettikten sonra daha anlamlı çeviriler yapabilmektedir (Say, 2018: 136). Açık kaynak olarak sunulan kimi uygulamalar, o uygulamanın geliştirilmesinin ötesine geçerek başka alanlarda kullanılabilmiştir. Örneğin, GitHub adlı platformda çeşitli projeler üzerinde çalışan insanların kodları derlenerek ABD Savunma Bakanlığı için bir uygulama yapımında kullanılmıştır (Dyer-Witthof vd., 2022: 109). YZ'nin eğitilmesinde kullanılan veri, ücretli ve gönüllü kişilerin yanında, kişilerden habersiz de kullanılmıştır. OpenAI, kullandığı kaynakları şu şekilde sıralamıştır: 1- internetteki herkese açık veriler, 2- üçüncü parti kişilerden satın aldıkları veriler, 3- kullanıcı ya da insan eğiticilerin verileri. Herkese açık verilerin nasıl elde edildiği konusuna değinen organizasyon, diğer kaynaklar hakkında detay vermemiştir. Organizasyon, internetin 'kötü kısımlarına' bakmadıkları için kişisel verilerin 'hata' dışında içerilemediğinden bahsetmiştir (OpenAI, t.y.a.).

Büyük şirketler YZ'nin fikrî mülkiyet haklarına, YZ'yi geliştiren emek gücüne ve YZ'nin çalıştığı altyapıya sahip olduklarından onu kendi mülkiyetlerinde görmektedir (Dyer-Witthof vd., 2022: 12). Şirketlerin yanında devletler de YZ sektörüne büyük kaynaklar aktarmaktadır. Bu kaynak aktarımı yerli sermayeyi koruyabilmek, rekabet edebilmek, savunma sanayisini güçlendirmek, vb. motivasyonlarla gerçekleşmektedir (Dyer-Witthof vd., 2022: 58-62). Makalenin bu başlığında hikâyesi açıklanan YZ'nin doğduğu ve emeklediği topraklar ABD'dir. Şu anda en meşhur YZ'lerden Bard (Pichai, 2023) ve ChatGPT (Schulman vd., 2023) ABD merkezli oluşumlarca geliştirilmektedir. YZ'nin sahipliği konusu ayrı bir tartışma konusu olsa da YZ kullanılarak üretilenin sahipliği ve niteliği bu makalenin konusuna girmektedir. Özellikle ÜYZ'nin dil yetenekleri, yaratıcı cevap verme yeteneği, geniş veri havuzu sanat emekçilerinin üretimini etkilemeye şimdiden başlamıştır.

Çevrim İçi Ortama Yansıyan Örnekler

ABD, bilgisayar teknolojileri, dijital iletişim gibi konuların merkezi konumundadır. Diğer ülkelere kıyasla bu konularda her yıl daha fazla patent başvurusu yapılmaktadır (World Intellectual Property Organization, 2023:

39). Aynı zamanda film, televizyon dizisi, müzik, dijital oyun gibi kategorilerin bulunduğu medya pazarında en kârlı ülke konumundadır (Statista, t.y.). Teknoloji ve medyadaki sermaye birikimi hem ÜYZ'nin ortaya çıkmasına hem de onun aktif şekilde kullanılmasına zemin hazırlamıştır. Öyle ki, ABD ÜYZ'nin merkezi (Pichai, 2023; Schulman vd., 2023) konumundadır.

Türkiye'nin küresel kapitalizm içerisindeki yeri, maliyetleri düşürmek için elverişli bir araç olarak göze çarpan YZ'nin kullanımına yeşil ışık yakmaktadır. Bunun yanında, iletişim teknolojilerinin geliştiği günümüzde; sanatçılar için kürenin öteki tarafındaki haberler dahi duyulabilir uzaklıktadır. Bununla birlikte, Türkiye'de sanat alanındaki meslek örgüt ve kuruluşları ABD'deki kadar güçlü değildir (Avşarbey ve Dilekçi, 2014: 355-357; Baycık, 2019: 17-22). Ek olarak hukuksal süreçler uzun sürelerde sonuca ulaşmaktadır (TCABASİGM, 2023: 11). Emek için olumsuz bu durumlar sermaye açısından olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Bu koşullarda sermaye rahatça genişleyip yayılabilmektedir. Bunun sanat alanındaki en net göstergelerinden birisi son yıllarda Türkiye medya ihracatının hızla yükselmesidir. Türkiye'deki medya ihracatı konusunda televizyon dizisi sektörü başı çekmektedir. The Economist'te yayınlanan bir makaleye göre Türkiye dizi ihracatı açısından, ABD ve Birleşik Krallık'ın (BK) ardından üçüncü sırada yer almaktadır (The Economist, 2024). Türkiye'nin küresel kapitalizm içerisindeki pozisyonu, batılı rakiplerinden daha ucuza üretim yapabilmesi ile şekillenmektedir. Sanatın üretiminde kullanılan YZ ise oldukça kullanışlı bir araç olarak görünmektedir.

YZ sermaye açısından işleri hızlandırma, otomatize etme, büyük verileri hızlıca işleme gibi avantajlar sunmuştur. Örneğin IBM adlı şirketin Watson adındaki YZ'si pek çok şirkette kendisine kullanım alanı bulmuştur. 2016 yılında Watson, pür matematiksel işlemler yapabilen bir makine olmaktan çıkıp insan diline yakın çıktılar üretmeye başladığında reklamcılık sektöründe kullanılmaya başlanmıştır (IBM, t.y.a.). Watson, tüketicilerin hangi reklamları sevdiğini ya da sevebileceğini tespit ederek reklam sektöründe çalışan sanatçıların eserlerine etki etmeye başlamıştır.

YZ'nin cazibesi yalnızca sermayeyi değil sanatçıları da etkilemiştir. 2016 yılında Benjamin adlı YZ, dokuz dakikalık bir kısa filmin senaryosunu yazarak tarihe geçmiştir (Sharp, Sunspring, 2016). Benjamin, 2017 tarihli It's No Game adlı kısa filmin de senarist kadrosunda bulunmaktadır (Sharp, 2017). Bir başka ilk, 2018 yılında gerçekleşmiştir. New York'ta yer alan Christie's müzayede evinde 432 bin dolara Edmond de Belamy adlı YZ üretimi bir portre satılmıştır. YZ bu resmi 14. yy – 20. yy. arasındaki 15 bin portreyi analiz

ederek oluşturmuştur (obvious-art, t.y.). YZ üretimi satılan ilk tablo Edmond de Belamy, YZ'nin bilgisayar ortamında ürettiği bir portredir. Bunun yanında BK merkezli bir stüdyonun Ai-Da isminde insansı robotu, robotik elleriyle resimler çizebilmektedir. 2019 yılında tamamlanan Ai-Da'nın çalışmaları pek çok yerde sergilenmektedir (WHO IS AI-DA?). Yazı ve çizgi YZ'nin sınırı değildir. Müzisyen Holly Herndon 2021 yılında müzisyen ikizi Holly+'ı duyurmuştur. Holly+'a yüklenen ses dosyası, Herndon'ın sesinde yeniden yorumlanarak dinlenebilmektedir. Herndon, sesin sahipliği konusunda farklı fikirlere sahiptir. Holly+ ile oluşturulan şarkıların blok zincir (*blockchain*) altyapısını kullanan bir açık artırma ile satılması ve gelirin bu sistemin geliştirilmesinde kullanılması Herndon'un fikirlerinden biridir (Herndon, 2021).

Sanatçıların YZ'yi kullanması yalnızca ABD'ye özgü değildir. 2015 yılında Bager Akbay, şiir yazabilen bir robot kolun üretimini tamamlamıştır. Akbay, bu robot kolun Posta gazetesinin "Yurdum Şairleri" köşesine şiir yazabilmesini istemiştir. Akbay, bu robot kola Türkiye'de en çok kullanılan, cinsiyet belirtmeyen isim ve soy ismi kombinasyonu olan Deniz Yılmaz adını vermiştir. Deniz Yılmaz'ın görseli ise söz konusu köşeye şiir gönderen kişilerin görsellerinin birleşimidir. Ortaya çıkan görsel de cinsiyet belirtmemektedir (Ballı, 2020: 296-300). Daha güncel tarihli bir örnekte ise 2023 yılında Alper Kaya'nın yazarlığını yaptığı "Yapay Cinayet" adlı çizgi roman, Türkiye'deki YZ destekli ilk çizgi roman olmuştur. Romanın görselleri X'te çalışan YZ çizim botu @ressambot tarafından resmedilmiştir (Kaya, 2023). Son olarak, Türkiye doğumlu Refik Anadol, Gözetimsiz (*Unsupervised*) adlı YZ destekli görsel eserleriyle New York'ta bulunan MoMA'da adından söz ettirmiştir (Anadol, t.y.b). Eserlerinde YZ'yi sıkça kullanan Anadol, dünyanın çeşitli yerlerindeki sergilere katılmakta, gösteriler sunmaktadır (Anadol, t.y.a).

ÜYZ'nin revaçta oluşu sermayenin daha güçlü araçlar oluşturmasına önyak olmuştur. Facebook ve Instagram'ın bulunduğu Meta adlı şirket, 2023 yılında yazıdan müzik eseri üreten bir YZ'yi kullanıma açmıştır. Şirket, MusicGen adlı bu YZ'nin 200 bin saatlik müzik dinleyerek eğitildiğini söylemiştir. MusicGen, yazılı tasvirleri yaklaşık on iki saniyelik müziklere dönüştürebilmektedir. Sisteme şu şekilde komut verilebilmektedir: arkada yoğun davul sesinin olduğu, elektronik müzik aletlerinin yer aldığı 80'ler pop tarzı bir parça istiyorum (Wiggers, 2023). Sonucunda MusicGen, talimatlara uygun bir parça üretebilmektedir. Aynı yıl Google, YouTube kısa videolarında kullanılabilen müzik üreten YZ'sini duyurmuştur. Lyria adlı YZ'yi de kullanmak oldukça kolaydır. Bu YZ'yi kullanmak isteyen kullanıcı öncelikle bir konu seçip; ardından önceden belirlenmiş sanatçılar arasından birisini seçtikten

sonra, sistem uygun müzik, ses ve sözü oluşturup videoya ekleyebilmektedir (Google DeepMind, 2023). 2024 yılında ise OpenAI, Sora isminde yazıdan video üretebilen YZ'sini duyurmuştur. Bu makalenin yazım aşamasında henüz tam kullanıma açılmayan Sora'nın tanıtım videoları oldukça başarılıdır. Sistem yaklaşık yirmi saniyelik videolar üretebilmektedir. Sora'nın internet sitesinden bir komut şu şekildedir: farklı tarzlarda birçok güzel sanat eserinin bulunduğu bir sanat galerisinin turu. Sora verilen talimata uyan son derece gerçekçi videoyu üretmeyi başarmıştır (OpenAI, t.y.b.).

Tüm bu sistemler parlatılarak müjdelenirken, YZ'nin sanat emeğine etkisi çoğunlukla görmezden gelinmektedir. 2024 yılında, Benjamin Miller takma ismiyle BBC'yle söyleşi yapan bir yönetici, altmıştan fazla yazarın işini artık ChatGPT'nin yaptığını aktarmıştır. Miller, önceden altmıştan fazla çalışanıyla blog yazıları ve makaleler yazdıklarını; ancak maliyetleri kırmak adına tüm çalışanların işten çıkartıldığını aktarmıştır. Miller ise artık yalnızca ÜYZ'nin yazdıklarındaki robotik hataları düzeltebilmektedir (Germain, 2024). Aşağıdaki başlıklarda ABD ve Türkiye'de ÜYZ'nin sanat emeğine etkisine dair yansıyan vakalar çevrim içi ortamdan ulaşılabilir örnekleme ile derlenmiştir. Aşağıdaki örnekler, yaşanan tüm vakaları kapsamasa da YZ'nin sanat emeğine etkisine dair tüm köşeleri aydınlatmaktadır. ABD'deki vakalar örnekleme yöntemiyle uyarlanmış ve Türkiye'deki mevzuattan yararlanılmıştır. Son olarak, ABD ve Türkiye'de sanat emekçileri farklı statülerde çalışmaktadır. Yeni tutuşan bir fenomen, keşfedici şekilde ele alındığından, tüm köşelerin aydınlatılabilmesi amacıyla sanat emekçileri ve sanat eserleri türlerine göre ayrılmadan toptan bir bakış atılmıştır.

Yapay Zekânın Gizlenmesi

YZ'nin sunduğu yeni dünya, sanat emekçilerinin çalışma pratiklerini değiştirmektedir. YZ, geleneksel üretim aletlerinin yerini alabildiği gibi, üretimin kendisinin de yerini alabilmektedir. 2022 yılında Colorado Eyalet Fuarı'nda (*Colorado State Fair*) düzenlenen dijital resim yarışmasında Uzay Operası Tiyatrosu (*Théâtre D'opéra Spatial*) adlı resim, dijital sanatlar ödülünü kazanmıştır. Ancak, sonradan bu resmin YZ tarafından yapıldığının ortaya çıkması ressamın tepkisine neden olmuştur (Bailey, 2022). Ödülü kazanan Jason M. Allen, resmi oluşturduğu Midjourney adlı YZ'nin Discord sunucusunda durumu itiraf etmiştir. Allen, düzgün komutlar bulabilmek ve bu komutlara ince ayarlar verebilmek için haftalarca uğraştığını, sonunda beğendiği üç resmin çıktısını alıp Colorado Eyalet Fuarı'na katıldığını gururla yazmıştır. Allen'ın bu paylaşımı, sonradan olayın aydınlatılmasında etkili olan ifşa (*whistleblowing*) niteliğinde olmuştur (GenelJumalon, 2022).

Dijital çizerlerin bir başka tepkisi ArtStation adlı sitede gerçekleşmiştir. Dijital oyunlar için çizimler yapan sanatçıların kullandığı ArtStation, sanatçılar için eserlerini sattıkları ve sergiledikleri portfolyo görevi görmektedir. Bu sitenin 2022 yılında YZ eseri ürünleri sergilediği ortaya çıkmıştır. Bu duruma tepki gösteren sanatçılar “YZ Üretimi Görsellere Hayır” (*No To AI Generated Images*) şeklinde görseller hazırlayarak siteye yüklemişlerdir. Sanatçıların bu protestosu sonuçsuz kalmıştır (Xiang, 2022).

2022 yılındaki Colorado Eyalet Fuarı (Bailey, 2022) ve ArtStation adlı sitedeki (Xiang, 2022) vakaların bir benzeri Türkiye’de çevirmenlerin başına gelmiştir. 2023 yılında Dedalus Kitap’ın bazı kitaplarının YZ’ye çevirtilmiş olabileceği bir forum kullanıcısı tarafından dile getirilmiştir. Kayıp Rıhtım adındaki forumun üyesi, celtica takma isimli çevirmen, kitabevinin yayınlarındaki çevirmen isimlerinde bir sorun olduğunu iddia etmiştir. Celtica, kitap künyelerinde yazan çevirmen isimlerinin şunlar olduğunu söylemiştir: “Derin P. Lokman”, “L. Pamuk Edez”, “L. Pelin Ediş”, “Derya P. Laçin”. Celtica, bu isimleri çevrim içi aramada bulamadığını ve isimlerin baş harflerinin DeepL adlı YZ’li çeviri programına benzemesinden dolayı çevirilerin YZ’ye yaptırılmış olabileceğini söylemiştir (celtica, 2023).

Yayınevinin temsilcisi bu ifşa sonrasında, nitelikten ödün vermeden çevirilere hız katmak amacıyla bir proje kapsamında YZ’den yararlandıklarını, itiraf etmiştir (Tunç, 2023). Dedalus Kitap adlı yayınevinin temsilcisi Faruk Akhan, bahsi geçen forum sayfasındaki ifşa sonrasında, o forumun internet sayfası için röportaj vermiştir. Akhan, YZ kullanılarak yapılan çevirilerin bir proje kapsamında olduğunu ve çevirmen isimlerinin bilinçli şekilde kodlu yazıldığını söylemiştir. Akhan, sektörde YZ’nin hâlihazırda kullanıldığını ancak bunun gizli yapıldığını; kendilerinin çevirmen isimlerini kodlu bir şekilde yazarak önünde sonunda açıklama yapmak istediklerini, söylemiştir. Çeviri işlemi sırasında YZ’den yararlanıldığının açıkça yazılmamasının başlıca nedeninin, ön yargılardan çekinme, olduğunu belirtmiştir. Çevirmenler birden fazla olduğunda hangisinin isminin yazılacağına dair karmaşıklığın bir diğer neden, olduğunu eklemiştir. Akhan, çeviri işlerinde YZ kullanımının çevirmenler için olumlu olduğunu aktarmıştır. Ona göre, daha hızlı çeviri yapabilen çevirmen daha çok ücret alabilecektir (Tunç, 2023).

YZ’ye bir isim takıp onun insanın yaptığı her şeyi yaptığını iddia etmek; onu bir insan yerine koymak – en azından şu an için – oldukça hatalı olacaktır. Çünkü, insanı insan yapan şeyler en gelişmiş makede dahi var olamamaktadır. Yetişkin bir insanın olduğu gibi kopyalandığı (*cloned*)

senaryoda, kopya anında iki varlık da aynıdır. Tüm geçmiş deneyimleri (yazılım); el, kol uzunlukları, hastalıkları, beyinlerinin durumu (donanım) aynıdır. İkisi de insandır, hatta birbirinin aynıdır. Kopyalama tamamlandığı an sıfır noktası kabul edilip, zaman ilerlemeye başladığı anda değişim başlamaktadır. Artık farklı havayı soluyacak, farklı çevrelere girecek, farklı şeyler düşünecek, farklı şeyleri sevip nefret edeceklerdir. ÜYZ ve haliyle YZ de bu duruma benzemektedir. İnsanla aynı seviyeden başlamayan bir varlık, ontolojik olarak insan kabul edilmemelidir. Haliyle insanı, insan yapan şeyleri barındırmamaktadır. İnsana atfedilen sanat üretimi, yaratıcı düşünce, karar verme gibi konular da kendisinden beklenmemelidir. YZ, kısmi biçimde bunlardan bazılarını yapabilmekte; hatta istatistiki olarak çok daha tutarlı, hızlı sonuçlar verebilmektedir. Ancak YZ'nin bu yaptığı, insanı taklittir. Fazıl Say, yakın tarihli bir paylaşımında bu görüşe paralel düşüncesini ifade etmiştir. Ferit Odman'ın, Fazıl Say'a gösterdiği ÜYZ üretimi parça sonrasında Say şu paylaşımı yapmıştır:

[...] 100 bin yıllık hikaye! Taa mağara adamı döneminden beridir, Elinde sopayla taşlara vurarak ritim tutan, bir ÇAĞRI yapandır insanlık. Ritm ile uyaran, haberdar eden, olayları anlatandır. Sonra türküsü, şarkısı, enstrümental müziği, senfonisi... Tüm duygularını, kendini ifade etmeyi, Aşkı, yaşamayı, ölümü, savaşı, barışı, depremi, güneşi, ayı, geceyi gündüzü... sesler ile keşfedendir. İnsan sanat yaptığı için insandır özünde [...] “Bana aynı Van Gogh gibi bir ağaç resmi yap, hatta bir de, Van Gogh stilinde annemin resmini yap!” “Bana aynı Beethoven gibi bir Senfoni beste, hatta ömrü yetmediği bu esere ilk eskizlerinden yola çıkıp 10. senfonisini beste!” Bana bir dizi müziği yap, Morricone'yi esas al! Bana bir cinayet romanı yaz, Poe tekniğiyle! Bana Nazım Hikmet gibi bir şiir yaz konusu “Cihangir aşıkları” olsun! Hepsi mümkün. Hepsi! Ama... hiç birinde o “ÇAĞRI” yok, dokunuş yok, serzeniş, yakarış, bağırış, yok. Yaşanmışlık yok Yaşamın içinden süzülmişlik yok. Beethoven'ın Ayışığı Sonatını A1 bestelerken elbette Mi major'den Mi Minöre direkt geçişi uygulayabilir tabiki, tabiki.. Ancak orada Beethoven sadece Mi majorden mi minöre geçmiyor, o Ay ışığının önünden bir anda kara bulutların geçmesini ışığın renginin değişimini anlatıyor, bir metafor olarak ya da psikolojik olarak bunun insanlara yansımalarını anlatıyor. Müsadenizle “ANKARA FISILTILARI” diye bir eser olacaksa onu lütfen bir insan bestesin, çünkü bir bildiği vardır yaşamaya dair [...]. (Say, 2024)

YZ'nin insan yaratıcılığı başta olmak üzere, insan gibi kabul edilebilmesi, YZ'ye sorumluluk verilebilmesi için insanın geçtiği süreçlerden geçmesi gerekmektedir. Kendisinin ve insanların onun makine olduğunun farkında olmadığı, insansı formuyla insanların arasında, insanların risk ve avantajlarına

sahip, başı ve sonu olan bir yaşama sahip olduğunda ancak insana yaklaşabilmektedir. Bunlardan birisi eksik olduğunda, YZ'nin yaratıcılığı, ürettikleri, kararları kendine özgüdür. Haliyle – sanat gibi – insana özgü işleri makineden beklemek yerine, bu tarz işlerde makineden yararlanmak ve bunu açık bir şekilde yapmak daha uygun olacaktır.

Telif Sorunu

Sanatçılar, YZ'nin eğitilmesi konusuna da şüpheyle yaklaşmaktadır. Makalenin birinci bölümünde açıklandığı gibi YZ, MÖ temelinde anlam bulmaktadır. MÖ ise var olan verinin işlenmesiyle elde edilmektedir (Microsoft, t.y.). Bard ve ChatGPT'nin geliştiricileri bu noktada, hangi verilerin kullanıldığı, kullanılan veriler için izinlerin alınıp alınmadığı gibi konularda net cevaplar verememektedir (Pichai, 2023; Schulman vd., 2023; Collins ve Ghahramani, 2021; OpenAI, t.y.a.).

George Raymond Richard Martin'in de bulunduğu on yedi yazar, Yazarlar Birliği (*The Authors Guild*) çatısı altında OpenAI'ya 2023 yılında dava açmışlardır. ChatGPT'nin eğitiminde kendilerine sorulmadan kendi eserlerinin kullanıldığını iddia eden yazarlar, kitapları dışında başka yerde olmayan bilgilerin YZ'nin ürettiği cevaplarda geçtiğini söylemiştir. Yazarlar bu durumu “büyük ölçekte sistemli hırsızlık” olarak adlandırmıştır (The Authors Guild, 2023). Komedyen Sarah Silverman benzer bir iddia ile OpenAI ve Meta hakkında dava yoluna gitmeyi tercih etmiştir (Small, 2023). Görsel alanda ise Sarah Andersen, Kelly McKernan, ve Karla Ortiz adlı üç sanatçı Stable Diffusion, Midjourney ve DreamUp'a dava açmıştır. Sanatçılar, bu YZ'lerin internetteki milyarlarca görselin izinsiz taratılarak eğitildiğini iddia etmektedir (Vincent, 2023). Daha yakın tarihli bir örnekte, ChatGPT'nin güncel modeli için kullanılan sesin Spike Jonze'un, Aşk isimli filmindeki YZ'nin sesine benzerliği kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Bu filmdeki Samantha isimli YZ'ye ses veren Scarlett Johansson ise benzerlik konusunda şoka uğradığını açıklamıştır. Johansson, ChatGPT'nin yöneticisi Sam Altman'ın sesinin kullanımı konusunda kendisinden izin istediğini; ancak gerekli izni vermediğini belirtmiştir (Murphy ve McMahan, 2024). ChatGPT, çıkan haberler üzerine; Altman'ın Johansson'la görüşmesini doğrularken; senin Johansson'a ait olmadığını, profesyonel ses sanatçılarıyla beş aydır çalışıldığını açıklamıştır. Buna rağmen, Johansson'a saygılarından o sesin uygulamadan kaldırıldığını bildirmişlerdir (OpenAI, 2024). Bu makalenin yazım esnasında ABD'de YZ'nin eğitiminde kullanılan materyallerin telif hakkındaki tartışma hâlâ sürmektedir.

YZ'nin bel kemiği MÖ'nün beslendikleri arasında Türkiye'den de veriler bulunmaktadır. Oldukça hızlı çeviri yapabilen, güncel konuları bilen, çeşitli görseller üretebilen ÜYZ'ler bunun en net kanıtıdır. Ancak, makalenin yazıldığı tarihte, bu konuya dair çevrim içi ortama bir örnek yansımamıştır. Bu konudaki olası tartışmalar, ABD örneğinde (The Authors Guild, 2023; Small, 2023; Vincent, 2023) görüldüğünden farklı cereyan etme potansiyeline sahiptir. Bunun başlıca sebebi, verileri kullanılan sanatçıların – ve hatta diğer kişilerin – ABD merkezli kuruluşlar karşısında, Türkiye'de bir muhatap bulamamaları olasılığıdır.

YZ'nin ürettiğinin telif korumasına alınıp alınamaması ise ABD'de çözüme ulaşmış görünmektedir. Kris Kashtanova, Midjourney adlı dijital resim yapabilen YZ'nin yardımıyla Zarya of the Dawn adlı çizgi romanı 2022 yılında yazmıştır. Kitabının telif hakkı başvurusunda YZ'den yeterince bahsetmeyen Kashtanova, telif korumasına kavuşmuştur (He, 2022). Kapak dahil on sekiz sayfa olan eser, renkli çizgi roman formatındadır. Kitabın kapağında yazarın soyadının altında Midjourney yazısı yer alsada bu, görevlilerin dikkatinden kaçmış görünmektedir (Kasunic, 2023: 2). Ancak sonrasında, kendisinin Instagram paylaşımlarından ve çıkan haberlerden, eserinin YZ marifetiyle üretildiğinin fark edilmesiyle kitabın telif hakkı koruması yeniden düzenlenmiştir (Kasunic, 2023: 17). ABD Telif Hakları Ofisi (*United States Copyright Office*) eserlerin bir insan tarafından üretilmesi gerektiğinden yola çıkarak kitabın görsellerindeki korumayı kaldırmıştır. Bununla birlikte kitabın hikâyesi, metni koruma kapsamında kalmaya devam etmektedir (Kasunic, 2023: 12).

Cennete Yeni Bir Giriş (*A Recent Entrance to Paradise*) ve ödüllü Uzay Operası Tiyatrosu adlı dijital resimlerin de bu eserlerin bir insan tarafından üretilmediği gerekçesiyle, telif başvuruları reddedilmiştir (He, 2022). Cennete Yeni Bir Giriş'in yaratıcısı Steven Thaler, 2018 yılında YZ adına telif başvurusunda bulunmuştur. Thaler başvurusunda, Creativity Machine adlı makine algoritmasının eseri otonom şekilde meydana getirdiğini, beyan etmiştir. Thaler beyanında bu algoritmanın sahibi olduğunu, onun ürettiklerinin ise ivaz karşılığı eser yaratımı (*work-for-hire*) kapsamında olduğunu belirtmiştir. Thaler'ın iddialarını değerlendiren ABD Telif Hakları Ofisi Değerlendirme Kurulu (*The Review Board of the United States Copyright Office*) makinenin iş veya ivaz karşılığı eser yaratımı sözleşmesine taraf olamayacağını belirtmiştir. Ek olarak, ortaya çıkan eserin bir insan tarafından üretilmediğini belirtip telif hakkı başvurusunu reddetmiştir (The Review Board of the United States Copyright Office, 2022). Uzay Operası

Tiyatrosu'nun yaratıcısı Jason M. Allen, eserin telifi için kendisi adına başvurmuştur. Allen'ın başvurusu da eserin bir insan tarafından üretilmesi gerektiği, belirtilerek reddedilmiştir (The Review Board of the United States Copyright Office, 2023). Kurul 2023 tarihli kararında YZ üretimi materyal içeren eserlerin kaydına dair bir yönergeye alıntı (U.S. Copyright Office, 2023) vermiştir.

Türkiye'de YZ'nin ürettiğinin sahipliği hakkında, ABD örneğinde görüldüğü gibi bol örneğe rastlanamamıştır. Türkiye'de çevirmenlerle ilgili bir örnek, bu kapsamda ele alınabilir. 2022 yılında Agora Kitaplığı adlı yayınevinin kurucusu ve çevirmen Osman Akınhay, hâkim olmadığı bir dilden, YZ marifetiyle bir kitabı çevirdiğini açıklamıştır. Akınhay, otuz altı yılda İngilizceden Türkçeye 152 kitap çevirdiğini söylemiştir. Bahsi geçen kitabın çevirisi için uygun çevirmen bulamayınca, çeviri işini kendisinin üstlendiğini aktarmıştır. Hâkim olmadığı Fransızcadan çeviri yaparken Google Çeviri'den yararlanan Akınhay, tüm cümleleri kendisinin yazdığını ve kitabın nihai hâlini Fransızca editörüne teyit ettirdiğini söylemiştir (Aydın, 2022). Bu durum, ortaya çıkan kitabın eser sahibinin kim olduğu sorusunu gündeme getirmektedir.

Özünde bir algoritma olan YZ, sabit bir yazılım bloğu olsaydı, bu algoritmanın geliştiricileri hem YZ'nin hem de onun çıktılarının sahibi olabilmekteydi. Ancak, MÖ nedeniyle “yazılımcının geliştirdiği kaynak kodun YZ'nin meydana getireceği ürünler içinde yer almayacak oluşu” YZ'yi meydana getirenleri bu iddiadan mahrum bırakmaktadır¹ (Gözübüyük, 2021a: 71). YZ'nin geliştiricilerini bir kenara bıraktıktan sonra YZ'yi kullananlar mercek altına alınmalıdır. Fikir ve sanat ürünlerinin sahipliğinin ele alındığı 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda (FSEK) YZ'ye ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. 2021 tarihli Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021-2025, isimli politika belgesinde, fikrî mülkiyet mevzuatının YZ'yi hesaba katarak düzenleneceği söylene de (TCCDDO, 2021: 14, 51) henüz bir değişiklik yapılmamıştır. Şu an için, ancak bu yıllanmış kanunun sözü ve özü incelenerek YZ'nin ürettikleri ve üreteceklerinin hukuki durumu tespit edilebilmektedir.

İsminden de anlaşılabilceği gibi FSEK, eserleri koruma altına almaktadır. Kanuna göre bir şeyin eser sıfatını taşıyabilmesi için yaratıcısının hususiyetini (özellikliğini) göstermelidir (m. 1/B/a). Bu özellikteki ürünün kanunda belirtilen eser grupları arasına yer alması gerekmektedir: ilim ve edebiyat eserleri (m. 1/B/B/I), musiki eserleri (m. 1/B/B/II), güzel sanat eserleri (m. 1/B/B/III), ve sinema eserleri (m. 1/B/B/IV). YZ'nin eşsiz öğrenme ve öğrendiğini aktarma

özelliği hesaba katıldığında ürettiklerinde onun hususiyetinin varlığı² iddia edilebilmektedir (Zorluel, 2019: 334). Bununla birlikte, YZ'nin ürettikleri kanunda belirtilen eser grupları arasında da sayılabilmektedir. Ancak kanun, eserin yaratıcısı olarak kişiye işaret etmektedir (m. 1/B/b). Medeni Kanun açısından Türk hukukunun gerçek ve tüzel kişi ayırımına gittiği ve YZ'nin bunlara dâhil olmadığı ortadadır (Özkan, 2023: 226). Dolayısıyla, YZ Türk hukuku açısından kişi olmadığı için eser üretememektedir.³ Bu durum, ABD örneklerine (U.S. Copyright Office, 2023; Kasunic, 2023; He, 2022) paraleldir.

FSEK'te yapılacak değişikliklerle (Gözübüyük, 2021a: 65) ve/veya YZ'ye hukuki kişilik sağlayarak YZ'nin ürettikleri eser statüsünde sayılabilecektir. Öğretideki bir görüş YZ'ye dijital kişilik verilmesi gerektiğini dile getirmektedir. Uluslararası raporlar ve önerilerde sıklıkla dile getirilen bu görüşe göre hukuki kişiliğe kavuşan YZ'nin kendi başına ürettiklerinin statüsü ve sahipliği konusundaki sorunlar ortadan kalkacaktır (Zorluel, 2019: 351). YZ'nin ürettikleri eser statüsünde sayılabildikten sonra, bu eserlerin sahipliği tartışmaya açılabilecektir. Kanun, eser sahibi olarak eserin yaratıcısını veya yaratıcılarını işaret etmektedir (m. 1/B/b, 8/I). Yüksek mahkeme, tüzel kişilerin eser sahibi olmayacağına hükmetmiştir (Yargıtay 11. HD. T. 25.02.2008, E. 2007/227, K. 2008/2175). Kararın gerekçesi FSEK'te öngörülen şekilde, tüzel kişilerin eser üretemeyeceği, dolayısıyla da o eserin sahibi olmayacakları şeklinde açıklamıştır. Bununla birlikte tüzel kişiler eser üzerindeki bazı mali hakların kullanımına haizdirler (Özkan, 2023: 231; Yılmaztekin, 2020: 509). Eser sahibi, herhangi bir kayıt veya tescil işlemi yapmadan mali ve manevi haklara sahip olmaktadır (Gözübüyük, 2021a: 62).

FSEK memurlar, hizmetliler ve işçilerin işlerini yaparken meydana getirdikleri eserlerin mali haklarını kullanma yetkisini işverene tanımıştır (FSEK, m18/II). Eser sahipliği ve esere dair manevi haklar çalışmada kalmakla birlikte; çalışan eserin işlenmesi, çoğaltılması, yayılması, temsili ve umuma iletimi konularında tasarruf sahibi değildir⁴ (Yılmaztekin, 2020: 517). Dolayısıyla, YZ üretimi ürünlerin eser olup olmaması bir yana; YZ marifetiyle ortaya çıkarılan ürünlerin faydalanıcısı sanat emekçisinin bağımlı çalıştığı gerçek veya tüzel kişidir (FSEK, m. 18/III). Bir işverene bağımlı çalışmayan sanatçılar ise eserlerinin mali ve manevi haklarının kullanımında tasarruf sahibidir. ABD örneğinde (The Review Board of the United States Copyright Office, 2022) ele alınan ivaz karşılığı eser yaratımı, YZ üretimi şeyler için kabul görmemiştir. Türk hukuku açısından, bu durumun ötesinde bir durum söz konusudur: ivaz karşılığı eser yaratımı kavramı kabul görmemektedir. FSEK çalışan üretimi eserlerin sahipliğinin çalışanlara ait olduğuna hükmetmektedir (Karaca ve Karataş, 2022: 43).

İki Büyük Grev

ÜYZ'nin doğurduğu yeni olasılıklar şirketler tarafından hızlıca benimsenmiş görünmektedir. Örneğin Hollywood'daki yapımcı şirketler, YZ alanında uzman yazılımcıları yüksek ücretlerle aramaktadır (Contreras ve Lee, 2023). Bu uzmanların kurduğu ya da kullandığı YZ sistemleri senaryo yazmaya uygundur. YZ'nin oluşturduğu senaryolar, insan senaristlerin düzeltmesine sunulmaktadır. Bu düzeltici senaristlere, geleneksel şekilde çalışan senaristlerden daha az ödeme yapılmaktadır. Senaristlerin eğittiği YZ'nin, senaristlerin yaratıcı özgürlüklerini alıp onları düzeltici konuma itmesi tepkiyle karşılanmıştır (Edwards, 2023).

ÜYZ henüz olgunlaşmadığı gibi, üretim süreçlerine entegrasyonu da tam anlamıyla gerçekleşmemiştir. 19. yy'deki Vahşi Kapitalizm benzeri bir ortam mevcuttur: denemeye açık ihtimaller havuzunda herhangi bir kural yoktur. Şimdiye kadar YZ'den olumsuz etkilendiği görülen sanat emekçileri, seslerini duyurmaya başlamıştır. Öyle ki, 2023 yılına ABD'deki sinema ve televizyon dizisi emekçilerinin eylemleri damga vurmuştur. Yazarların meslek örgütü Amerika Yazarlar Birliği (*Writers Guild of America*) ile yapımcıların ticaret birliği Film ve Televizyon Yapımcıları Birliğinin (*Alliance of Motion Picture and Television Producers*) 1 Mayıs'ta gerçekleşen ve olumsuz sonuçlanan toplu pazarlığı sonucunda yazarlar ertesi gün greve başlamıştır (Writers Guild of America, t.y.a). Yazarlar Birliği ve Yapımcılar Birliği arasında üç yılda bir asgari temel anlaşma (*minimum basic agreement*) sağlanmaktadır. 2023 – 2026 arasında geçerli olacak anlaşmada birlikler, ücret başta olmak üzere pek çok konuda anlaşmaya varamamıştır. YZ'nin kullanımı uzlaşılabilen konulardan birisidir. Yazarlar Birliği, bu anlaşma kapsamındaki projelerde YZ'nin metin yazmaması, yazılan metni tekrar yazmaması ve YZ'nin yazdıklarının kaynak metin olarak kullanılmamasını talep etmiştir. Yazarlar Birliği son olarak bu anlaşma kapsamındaki projelerde üretilen metinlerin YZ'nin eğitiminde kullanılmamasını talep etmiştir. Yapımcılar Birliği ise bu talepleri reddetmiş, teknolojik alandaki gelişmeleri tartışmak için yıllık toplantılar talep etmiştir (Writers Guild of America West, t.y.). Beyaz Perde Oyuncuları Birliği – Amerikan Televizyon ve Radyo Sanatçıları Federasyonunun (*Screen Actors Guild – American Federation of Television and Radio Artists*) aynı Yapımcılar Birliği ile pazarlığı da olumsuz sonuçlanınca 14 Temmuz'da kendi grevlerini başlatmışlardır (SAG-AFTRA, 2023b). Oyuncular Birliği, Yazarlar Birliğinde olduğu gibi üçer yıllık anlaşmalar yapmaktadır. Yazarlar Birliğinden farklı olarak temel anlaşma (*Codified Basic Agreement*) ve televizyon anlaşması (*Television Agreement*) olmak üzere iki anlaşma imzalanmaktadır (SAG-AFTRA, 2023a: 1).

Yazar ve oyuncular birliklerinin bu grevleri oldukça uzun sürmüş, yapımların üretiminin durmasına neden olmuş ve sektöre doğrudan etki etmiştir. Yazarlar Birliğinin grevi 148 gün sürerken (Writers Guild of America, t.y.b), Oyuncular Birliğinin grevi 118 gün sürmüştür (SAG-AFTRA, 2023b). Yazarlar ve oyuncuların birliklerinin grevleri pek çok yapıyı etkilemiştir. Film, televizyon dizisi, cepyaın, ödöl töreni, festival gibi pek çok alan bu grevlerden nasibini almıştır (Wiki, 2024a; Wiki, 2024b). 1998 yılında kurulmuş ABD'nin en köklü senaryo yarışma şirketlerinden Scriptapalooza, Yazarlar Birliğinin grevi devam ederken bir yarışma düzenlemiştir. Yarışmanın kurallarına göre, katılımcıların göndereceği yirmi beş sayfalık metnin YZ jüri tarafından değerlendirilmesi planlanmıştır (White, 2023). Yazarlardan gelen yoğun tepkiler sonucunda şirket geri adım atarak, yazarlardan özür dilemiştir (Scriptapalooza, 2023).

Medya sektörünün girdiği çıkmazda sermaye uzlaşmaya varmak zorunda kalmıştır. Ücretler başta olmak üzere pek çok başlıkta uzlaşma sağlanmıştır. Konu açısından dikkat çekici olan ise iki anlaşmada da YZ'ye ayrı ve kapsamlı başlık ayrılmasıdır. Yazarlar Birliğinin geçici anlaşmasında YZ'nin yazar olarak adlandırılmayacağı; YZ'nin ana metin, yardımcı metin hazırlamayacağı; yazarların isterse ve şirket izin verirse ÜYZ'yi kullanabileceği ama buna zorlanamayacağı; yazara verilen metnin YZ ürünü olup olmadığının söylenmesi ve yazarların eserlerinin YZ'nin eğitiminde kullanılması durumunda bunun yazarlara bildirilmesi gerektiği yer almaktadır (Writers Guild of America, t.y.b). Oyuncular Birliğinin geçici anlaşmasında YZ başlığı altında oyuncuların dijital kopyaları (*digital replica*), sentetik oyuncu (*synthetic performer*) kavramı ve arka plandaki oyuncuların durumu detaylıca ele alınmıştır. Bir insanın modellendiği ve seslendirdiği dijital varlıklar dijital kopya (SAG-AFTRA, 2023a: 1), hayali bir insanın modellemesi ve seslendirilmesi ise sentetik oyuncu olarak adlandırılmıştır (SAG-AFTRA, 2023a: 3-4). Oyuncuların dijital kopyalarının çıkarılmasında, kullanılmasında, başka bir projede kullanılmasında, değiştirilmesinde oyuncuların açık izninin aranması kararlaştırılmıştır. Sentetik varlığın oluşturulmasında, bir insanın göz, burun, dudak gibi ayırt edici uzuvları kullanıldığında da iznin gerekli olduğu belirtilmiştir. Oyuncuların dijital kopyalarının alınması esnasında geçen sürelerin ücretlendirilmesi, oyuncunun vefatı sonrasındaki hakları da ele alınmıştır. Son olarak, hâli hazırda çokça 'kopyala-yapıştır' yapılabilen arka plan oyuncularına dair düzenlemelere de yer verilmiştir (SAG-AFTRA, 2023a: 1-6).

Bu grevler dünyada kamuoyunu da etkilemiştir. 2024 yılında Londra'da bir sinema salonunda vizyona girmesi beklenen, senaryosunu ChatGPT'nin

yazdığı uzun metrajlı The Last Screenwriter adındaki film, kamuoyu tepkileri nedeniyle vizyona alınamadan, gösterimi iptal edilmiştir (Kelly ve PA Media, 2024). Türkiye özelindeyse, grev süreci çevrim içi ortama haber akışı şeklinde kendisine yer bulabilmiştir.

Kültür Politikası Olarak Sanatçının Korunması

YZ'nin kendisi, şüphesiz sanata doğrudan etki edecektir. YZ'nin kutunun dışını düşünmedeki becerisi sanatçıların yaratıcılığına doğrudan katkı sağlama potansiyeline sahiptir. 1981 yılında ABD'de Yolcu (*Traveller*) adında kutu oyununda YZ beklenmeyen sonuçlar almıştır. Deniz savaşları üzerine olan oyunun kalın bir kurallar kitabı vardır. Oyunu oynayan kişiler kendi deneyimlerinden yola çıkarak hamleler yaparken, YZ kurallar çerçevesinde kazanmaya odaklanmıştır. YZ, oyunu oynayan diğer kişilerden farklı olarak küçük ancak sayıca fazla bir filo oluşturmuştur. Oyunun sonunda YZ çokça zaiyat verse de oyunu kazanmıştır. YZ için verilen zaiyatın önemi yoktur (Say, 2018: 107-109).

Üretim ilişkileri açısından ise çevrim içi ortama yansıyan, ABD'deki gelişmeler ÜYZ'nin sanat emeğine şimdilik etkisini serimlemektedir. Söz konusu etki şu şekilde özetlenebilmektedir:

- 1- Veri kullanımında kuralızsızlık
 - 1a. YZ'nin eğitiminde kullanılan veri için hak sahiplerine haklarının verilmemesi
 - 1b. YZ ile verinin (ses, görüntü, yazı, vb.) izinsiz kullanılması
- 2- Sermaye/sanatçı için maliyetlerin azalması
 - 2a. YZ'nin insanı taklit edebilmesi
 - 2b. YZ'nin kolayca ürün üretebilmesi
 - 2c. YZ'nin üretime yardım edebilmesi
- 3- Sermaye/sanatçı için maliyetlerin artması
 - 3a. YZ'yi çalıştırabilecek cihaza/programa yatırım gerekliliği
 - 3b. YZ'yi kullanabilmek için gerekli eğitimin sağlanması/edinilmesi
- 4- Sanatçının üretimini etkilemesi
 - 4a. Sanatçının, üretimde rolünün değişmesi
 - 4b. Sanatçının YZ'yi kullanmaya zorlanması
 - 4c. Sanatçının YZ'yi kullanmaya mecbur kalması
- 5- Tüm insanlık için yeni olasılıklar sunulması
 - 5a. Amatörlere fırsat/kendini tanıma – keşfetme imkânı
 - 5b. Sanatçılara interdisipliner eser üretme imkânı
 - 5c. Sermaye/sanatçı için yeni/farklı türde fikirler/eserler üretme imkânı

Bu maddeler, YZ'nin Türkiye'deki sanat emeğine olası etkisi açısından ışık tutucudur. YZ'nin sunduğu tüm olasılıkların karşısında, 1990'lardan bu yana küresel ölçekte sanatın şirketleşmesi durmaktadır. Yeni düzene ayak uydurmaya çalışan sanat emekçileri; son derece esnek, belirli çalışma saatlerinden yoksun, korumasız, güvencesiz ve örgütsüz bir hâle gelmektedir (Erdoğan vd., 2021: 59-63). YZ'nin ABD'deki etkisi – belki de daha yıkıcı şekilde – Türkiye'deki sanat emeği için de olasıdır. ÜYZ'nin sanat emeğine etkisi karşısında ABD'de 2023 yılında iki büyük grev (SAG-AFTRA, 2023b; Writers Guild of America, t.y.a) gerçekleşmiş; pek çok dava (The Authors Guild, 2023; Small, 2023; Vincent, 2023) açılmıştır. Türkiye'deki sendika, dernek ve kamu kurumu niteliğindeki kuruluşlar ABD'deki kadar etkili değildir (Avşarbay ve Dilekçi, 2014: 355-357; Baycık, 2019: 17-22). ABD'den farklı olarak, Türkiye'de hukuksal süreçler uzun sürelerde sonuca ulaşmaktadır (TCBASİGM, 2023: 11).

Temelini Roma Hukuku'ndan alan sanatçı ve eserinin korunması (Erdoğan, 2008: 191), 1982 Anayasası'nda (Anayasa) da dile getirilmiştir. Anayasa, bu maddesiyle devlete pozitif bir yükümlülük getirmiştir: “Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır” (Anayasa, m. 64). Küresel ölçekte şirketleşen, ÜYZ'nin etkisinin görüldüğü sanat emeği için bu koruma daha da önem taşımaktadır. YZ'nin özünün MÖ olduğu ve bir işverene bağımlı çalışan sanat emekçilerinin⁵ YZ'yi kullanmama tasarrufu olmadığı düşünüldüğünde, bu sanatçıların kendi kuyularını kazdıkları söylenebilmektedir. YZ'nin olduğu iş yerlerinde, algoritmanın yapılan işi öğrenmesi için çalışanlar sensör, kamera, vb. araçlarla izlenmektedir. Toplanan veri olgunlaştığında, mevcut çalışanların konumunun ne olacağıysa belirsizdir (Dyer-Witthford vd., 2022: 127-128). Uçurumun kenarında yalnızca bağımlı çalışan sanatçılar bulunmamaktadır. Bağımsız çalışan sanatçıların eserleri de ÜYZ'nin yeni çarkları hâline gelmektedir. Ek olarak, sanatçılardan istenilen ya da beklenen eserlerde de ÜYZ'nin izi vardır. Medya sektöründe büyük yer tutan dijital platformlar, abonelerinin hangi içerikleri beğendiklerini tespit eden ve beğenilerine paralel içerikler sunan YZ algoritmaları kullanmaktadır (Zengin, 2021: 710-712). Yalnızca üreticinin değil, tüketicinin dahi eğittiği YZ; sanatçılardan beklenecek müstakbel projelerin sınırlarını çizmektedir. Ancak, 2021 tarihli Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021-2025, isimli politika belgesinde, YZ'nin sanat emeğine etkisine yer verilmemiş; YZ'yi kullanabilecek iş gücünün ve teknik altyapının oluşabilmesi için bir planlama yapılmıştır (TCCDDO, 2021).

Bu noktada devletin yanında meslek örgüt ve kuruluşlarına da büyük sorumluluk düşmektedir. ABD örneğinde (SAG-AFTRA, 2023a; Writers Guild of America, t.y.b) görüldüğü üzere, sanatçıların sorunlarında seslerini duyurmak ve kazanımlar almalarında etkili araçlardır. Türkiye özelinde, FSEK'te öngörülen şekilde bağımsız çalışan sanatçılar meslek birlikleri aracılığıyla mali haklarını kullanabilmektedir (m. 42). Radyo, televizyon gibi farklı medyada sergilenen eserlerin takibi ve pazarlığını sanatçılar yerine yapan meslek birlikleri (Gözübüyük, 2021b: 331-334), eserleri ve diğer verileri MÖ için kullanılan sanatçılar için de eyleme geçmelidir.

YZ'nin yaygınlaşıp gündelik yaşamda yer edinmesi tarım devrimine benzemektedir. Tarım devrimi o kadar küçük adımlarla ilerlemiştir ki insanlar öncesine göre daha çok çalıştıklarını, boş vakitlerinin azaldığını fark edememiştir. Önceki nesillerin nasıl yaşadığı unutulmuş, birbirini besleyen diyalektik nedenlerden çiftçiliği bırakmak imkânsız hâle gelmiştir (Harari, 2017: 98-99). Her işi YZ'ye yaptırmanın tartışıldığı son zamanlarda insanın özgün yapısı arka plana itilmektedir. Makinenin tek başına karar vermesinin felaketle sonuçlanacağı pek çok örnek yaşanmıştır. Bunlardan en ünlüsü 26 Eylül 1983 tarihinde, nükleer gözlem uydusunun yanlış saldırı uyarısına güvenmeyen Sovyetler Birliği subayı Stanislav Petrov'un (1939 – 2017) topyekûn nükleer savaşı önlemesidir (Say, 2018: 144). Oysa insanı, insan yapan şeyler unutulmadan da YZ'den faydalanmak mümkündür. YZ'li hukukçular gerçek bir insandan çok daha fazla bilgiyi kontrol edebilmektedir. YZ, bir insan için imkânsız sürelerde tüm mevzuatı işleyebilmektedir. Ancak, sorumluluktan ve insanı, insan yapan şeylerden uzak makineler, karar verme süreçlerinde yardımcı pozisyonda olurlarsa anlamlı olmaktadır (Say, 2018: 173-174).

YZ'nin Sanat Emeği Üzerindeki Etkisini Yönetmek ve Azaltmak İçin Öneriler
ÜYZ'nin büyümlü pazarlaması YZ'nin sınırlılıklarını görmeden, sanat emeği başta olmak üzere insanın yerine ikame edilmesi şeklindedir. Söz konusu teknolojinin gelişmesindeki tüm insanların emeği bir yana; doğrudan ÜYZ'nin eğitilmesinde insanların bilgileri ve emeği çoğu zaman örtülü şekilde kullanılmaktadır. Bazı durumlarda ise çalışanlara izlendikleri bilgisi verilebilmekte ya da çalışanlardan doğrudan YZ'yi kullanmaları istenmektedir. İnsandan beklenmeyecek hızlarda ve boyutlarda veriyi okuyup işleyebilen YZ, sermaye açısından hem iyi bir makine hem de emeği ikame edebilecek bir varlık konumundadır.

ÜYZ'lerin şu anda herkesin erişimine açık olduğu düşünüldüğünde, sermaye açısından ÜYZ kullanımını sıfır maliyetle kaldıraç etkisi yapma potansiyeline

sahiptir. Pek çok sanat emekçisinin yapması gereken iş, YZ'ye doğrudan yaptırılabilir ya da çalışan sayısı azaltılarak kalan çalışanların verimliliği artırılabilir. Sanatçılar ise ÜYZ'yi yaratıcılık, işi hızlandırma, kolaylaştırma, yardımcı olma, keşfetme gibi nedenlerle kullanmayı tercih etmektedir. Tüm bu nedenlerden, YZ sanat alanında çeşitli kullanım alanları bulunmaktadır.

Makale boyunca not edilen vakalar ve Türkiye'deki mevzuat ışığında, YZ'nin sanat emeği üzerindeki etkisini yönetmek ve azaltmak için aşağıdaki öneriler kurgulanmıştır:

- 1- YZ'nin eğitiminde kullanılan veri için hak sahiplerine haklarının verilmesi
- 2- Her türlü verinin işlenmesi için hak sahiplerinden izin istenmesi ve bu iznin süresiz olmaması
- 3- Etkileşime girilen ürünün YZ olduğunun ya da o üründe YZ'nin etkisi olduğunun bildirilmesi
- 4- YZ'nin hukuk öznesi olmadan bilgisayar programı gibi işlem görmesi; dolayısıyla programa dair hak ve doğrudan programdan kaynaklı sorunlarda sorumluluğun YZ'nin geliştiricisi niteliğine haiz kişide olması
- 5- YZ'nin ürettiklerinin hak ve sorumluluğunun bu programı kullanan kişide olması; dolayısıyla diğer programlarda olduğu gibi, kullanıcının programı satın alabilmesi/kiralayabilmesi/pay verebilmesi
- 6- YZ üretimi şeylerin eser kapsamında değerlendirilmemeye devam edilmesi
- 7- Sermayenin/sanatçının YZ'yi kullanıp kullanmama konusunda özgürlüğe sahip olması
- 8- Eğitim sisteminin YZ kullanımı ve gelecekteki etkisi göz önünde bulundurularak güncellenmesi

Elbette yukarıdaki öneriler sanat emeğinin tüm sorunlarına cevap olmamaktadır. Ancak, makalenin konusu gereğince; bu maddeler, YZ'nin hali hazırdaki ve olası etkisinden türetilmiştir.

Sonuç

YZ artık hayatın bir geçeği haline gelmiştir. Ona kurtarıcı ya da yok edici rolü atfetmeden, YZ'nin insanın genel zekâsının, bilim ve teknoloji şeklinde somutlaşmasının bir ürünü olduğu unutulmamalıdır. YZ, üretim ilişkilerinin sonucunda, dolayısıyla üretim ilişkilerinin defolarını ve insanlığın tüm

hatalarını bünyesinde barındırmaktadır. Diğer tüm fikirler, buluşlar, 'icatlar', teknolojiler gibi, ne üstün zekâlı insanlar bir şeyleri yoktan var edebilir ne de üstün bir 'icat' insanlığı vardan yok edebilir. İnsanlık bu teknolojiye giden süreçte onu besledi gibi beslediği süreçlerden de beslenmektedir.

YZ'nin üretici formda yaygınlaşmaya başlaması; önceden yalnızca insana atfedilen sanat üretimi, yaratıcı düşünce, karar verme gibi olguların makineden beklenmesine neden olmuştur. ÜYZ'ler kısaca, pek çok veriyi okuyup öğrenmektedir. Öğrenmeleri ise kısaca, kelimelerin yan yana ya da aynı metinde bulunma istatistiğini çıkarmaları şeklinde gerçekleşmektedir. ÜYZ bir metin yazdığı anda bir sonraki kelimeyi istatistiki olarak hesaplamakta ve en güçlü ihtimali tahmin etmektedir. Bu şekliyle ÜYZ yaratıcı metinler, göz alıcı resimler, gerçekçi videolar, hoş müzikler üretebilmektedir. ÜYZ'nin bu derece kolay çalışması, tarım devriminde olduğu gibi yaşam tarzının ufak ufak; ama bir noktadan sonra geri dönülmez şekilde değişmesine neden olma olasılığına sahiptir. Bu durum uzaya lazer tutmaya benzemektedir. Lazeri tutan el bir santim yer değiştirirse dahi, ışığın düştüğü yüzey milyarlarca kilometre yer değiştirebilmektedir. Şu anda gerçekleşen küçük gelişmelerin, gelecekte nelere yol açabileceğinin tespiti de aynı şekilde güçtür.

Bilgisayar ve iletişim teknolojilerinde lider konumdaki ABD'de sermayenin sanat üretiminde ÜYZ kullanmaya başladığı çevrim içi ortama yansımasıdır. Kültür ve sanat sektöründe de oldukça gelişkin ABD'de bu tarz bir kullanım ve bu kullanımın yaratacağı çatışmalar doğaldır. ABD hukuku eserin insan üretimi olması gerekliliğinden hareketle; doğrudan YZ'ye ürettirilen ya da YZ destekli üretim yapılan ürünleri telif kapsamına almamaktadır. YZ'nin eğitiminde kullanılan veriler için kamuoyu gücüne sahip, bağımsız hareket edebilen sanatçılar dava yoluna gitmiştir. Verilerinin izinsiz kullanıldığını söyleyen sanatçıların davaları henüz sonuçlanmamıştır. Bu sanatçılar dışında, şirketlere iş yapan sanat emekçileri ise oluşturdukları birlikler aracılığıyla kamuoyu oluşturmaya ve sermaye ile asgari şartları düzenleyen sözleşmeler yapmaya çalışmıştır. Sanat emekçileri, eserlerinin YZ'nin eğitiminde kullanılmaması, özgün üretim sürecinde YZ'yi kullanıp kullanılmayı kendilerinin belirlemesi gibi konularda kazanım da elde etmiştir. Bunun yanında tüm sanat emekçilerinin tek bir blok halinde hareket etmediği görülmüştür. Bazı sanatçılar, YZ'den yararlandığını açıklamadan haksız üretilere, birinciliklere ve şöhrete kavuşabilmektedir.

Küresel üretim ağları içerisinde, güçlü sermaye sınıfıyla, ucuza üretim yapan Türkiye; tüm teknolojik gelişmeleri yakından takip etmektedir. UÇÖ

standartlarını yakalayamayan çalışma şartlarıyla Türkiye; uzun çalışma saatleri, düşük ücretler, örgütsüz işçi sınıfı ve güvencesiz çalışma koşulları sunmaktadır. Türkiye’de yalnızca sermaye değil, sanatçılar da dünyaya bütünleşmiş şekilde gelişmeleri takip etmektedir. ÜYZ kullanarak ürün üreten, hatta kendi ÜYZ’sini üretmeye çalışan sanatçılar bulunmaktadır. Ancak, ABD’nin aksine Türkiye’deki sanat emekçilerinin pazarlık yapma gücü oldukça zayıftır. ABD’ye paralel şekilde, Türk hukukunda FSEK, yalnızca insanın eser üretebileceğini; haliyle YZ üretimi şeylerin eser sayılamayacağını söylemektedir. Türk hukukunda hukuki bir kişiliği olmayan YZ’nin eğitiminde kullanılan verinin sahipliği ise henüz tartışmaya açılmamıştır. Türk hukuku açısından YZ’nin eğitiminde kullanılan materyallerin izni, kapsamı, süresi gibi konuların düzenlenmesi yararlı olacaktır. Bu konuda, meslek örgüt ve kuruluşları kamuoyu oluşturmak amacıyla ve gerekli hukuki düzenlemelerin hayata geçirebilmesi için çalışmalar yürütebilir; meslek birlikleri kullanılan materyallerin takibini yapabilir. Böylece sanatçıların eğittiği YZ’nin ileride işlerini tehdit etmesi önlenirken; mevcut eserleri de koruma altına alınmış olur. Anayasa’da sosyal bir hukuk devleti olarak kendisini tanımlayan; örgütlenmeye dair pek çok madde içeren; sanatı, sanatçıyı ve eserini korumayı kendisine ödev edinmiş devlete de önemli rol düşmektedir.

Sonnotlar

1- YZ uygulamalarını geliştirmenin maliyetli oluşu nedeniyle, bu alanda yatırım yapan sermayenin desteklenmesini önemseyen, YZ üretimi ürünlerin sahipliğinin bu yatırımcılara tanınmasına dair görüş için bkz: Karaca ve Karataş, 2022: 42-43, 44-45; Özkan, 2023: 233; Zorluel, 2019: 336. Bu görüşün aksi için bkz: Gözübüyük, 2021a: 74-75.

2- YZ’nin, insana özgü olan “yaratıcılık, fikri çaba, üslup” gibi özelliklerden yoksun olduğu, dolayısıyla ürettiğinde kendi hususiyetinin bulunmadığına dair görüş için bkz: Karaca ve Karataş, 2022: 42-43.

3- YZ’nin ürettiği fikir ve sanat ürünlerinin eser yerine, kendine özgü (*sui generis*) kabul edilmesine dair görüş için bkz: Gözübüyük, 2021a: 67-68; Karaca ve Karataş, 2022: 42-43; Özkan, 2023: 233; Zorluel, 2019: 337.

4- Süzek, bu görüşten farklı olarak, ancak yapılacak bir sözleşme ile işverenin mali hakları kullanım hakkına sahip olabileceğini; aksi durumda mali hakların da münhasıran çalışanda kalması gerektiğini savunmaktadır (Süzek, 2020: 494).

5- Serbest meslek erbabı, esnaf ve sanatkâr ile tacir sanatçılar bağımsız; kamu hukuku ve İş Kanunu kapsamındaki sanatçılar bağımlı sanatçı olarak kaba bir kategorizasyona gidilebilir. Bağımsız sanatçılar YZ’yi kullanıp kullanmamak ya da

ne oranda kullanacakları konusunda serbesttir. Bağımsız sanatçıların Türk Borçlar Kanunu (TBK) kapsamında yapabileceği sözleşmelere – eser, yayım ve vekalet – göre çalışan sanatçılar, işin nasıl görüleceğini kendileri belirlemektedir (Çelik vd., 2017: 153-156; Süzek, 2020: 229-230). TBK’de hükümlenen sipariş üzerine yayım sözleşmesi (m. 501) iş görmedeki serbestinin istisnasını oluşturmaktadır (TBK). Bu maddeye göre, bir veya birkaç kişinin kendi hususiyetlerini katmadan, yayımcının “oldukça detaylı bir plan ve kapsamlı talimatlar[ı] çerçevesinde” bir eser meydana getirmeleri beklenmektedir. Bu maddeye göre oluşturulan eserden doğan tüm haklar yayımcının olup, eseri işleyen kişi veya kişileri belirtmek zorunluluğu dahi yoktur (Güvenç ve Karaca, 2017: 140). Ancak, kamu hukuku kapsamındaki sanat emekçileri “amirler[ı] tarafından verilen görevleri yerine getirmekle yükümlü[dür]” (m. 11/1) (Devlet Memurları Kanunu). Benzer şekilde iş sözleşmesiyle çalışan sanat emekçilerinin işverenin işin görülmesi için verdiği talimatlara uyma borcu bulunmaktadır (Çelik vd., 2017: 272-274; Süzek, 2020: 345-346). Dolayısıyla bağımlı sanat emekçileri, YZ’nin kullanımı konusunda özgürlüğe sahip değildir.

Kaynakça

- Amazon Mechanical Turk (t.y.), FAQs. <https://www.mturk.com/help>. Son erişim tarihi, 15/01/2024.
- Anadol R (t.y.a), Works. <https://refikanadol.com/works/>. Son erişim tarihi, 20/02/2024.
- Anadol R (t.y.b), Unsupervised — Machine Hallucinations — MoMA. <https://refikanadol.com/works/unsupervised/>. Son erişim tarihi, 20/02/2024.
- Anayasa. (09/11/1982). *Resmî Gazete* (17863 Mükerrer).
- Asimov I (2018). *Ben, Robot*. 4. Baskı, Çev. E Odabaş, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Avşarbey A ve Dilekçi T (2014). Türkiye’de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları ile İlgili Temel Tartışmalar ve İngiltere’deki Tıp Mesleği ile İlgili Uygulama. *Türk İdare Dergisi*, 86 (478), 323-358.
- Aydın E (30/04/2022), Google Translate Yardımıyla Bilmediği Dilden Kitap Çeviren Tercüman Edebiyat Dünyasını İkiye Böldü. <https://kayiprihtim.com/haberler/edebiyat/google-translate-ile-kitap-ceviren-tercuman-gundem-old/>. Son erişim tarihi, 20/02/2024.
- Bailey J (13/09/2022), The Battle Lines Over AI Art. <https://www.plagiarismtoday.com/2022/09/13/the-battle-lines-over-ai-art/>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.
- Ballı Ö (2020). Yapay Zekâ ve Sanat Uygulamaları Üzerine. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 26, 277-307.
- Basalla G (2021). *Teknolojinin Evrimi*. 16. Baskı, Çev. C Soydemir, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Yücel O Ü (2024). Yapay Zekânın Sanat Emegine Olası Etkisi. *Mülkiye Dergisi*, Kültür Özel Sayısı, 35-75.

Baycık G (2019). *Sosyal Diyalog, Örgütlenme Özgürlüğü ve Toplu Sözleşme Hakkına İlişkin ILO ve AB Standartlarına Uyum Değerlendirmesi ve Öneriler*. Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü Türkiye Ofisi.

Bertrand J (2012). *Les Instruments Mathématiques Historiques : Pour une Plus Grande Utilisation de l'Histoire dans l'Enseignement des Mathématiques*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Montreal: Université du Québec à Montréal.

Büyüköztürk Ş vd. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. 19. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Çapek K (2021). *R. U. R Rossum'un Uluslararası Robotları*. 3. Baskı, Çev. B Kösebalaban, İstanbul: İthaki Yayınları.

celtica (11/07/2023), Yeni Çıkan Kitaplar - En Yeni Kitap Haberleri. https://forum.kayiprihtim.com/t/yeni-cikan-kitaplar-en-yeni-kitap-haberleri/34559/11507?_gl=1*innf8i*_ga*MTYyMTk2MzU1NS4xNzA4NzA0MTA5*_ga_56ES8RK0FQ*MTcwODcwNzIxMy4yLjAuMTcwODcwNzIxMy42MC4wLjk2MTgxMDCzNw... Son erişim tarihi, 20/02/2024.

Chaplin C (Yöneten) (1936). *Modern Times* [Sinema Filmi]. ABD: Charles Chaplin Productions. <https://www.imdb.com/title/tt0027977/>. Son erişim tarihi, 31/12/2023.

Chomsky N (2001). *Dil ve Zihin*. 1. Baskı, Çev. A Kocaman, Ankara: Ayraç Yayınevi.

Collins E ve Ghahramani Z (18/05/2021), LaMDA: our breakthrough conversation technology. <https://blog.google/technology/ai/lamda/>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Contreras B ve Lee W (02/08/2023), As actors and writers push back on automation, Hollywood is in the midst of an AI hiring boom. <https://www.latimes.com/entertainment-arts/business/story/2023-08-02/actors-strike-writers-strike-ai-hires-automation-hollywood>. Son erişim tarihi, 02/02/2024.

Çelik N vd. (2017). *İş Hukuku Dersleri*. 30. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Devlet Memurları Kanunu (23/07/1965). *Resmî Gazete* (12056).

Diamond J (2018). *Tüfek, Mikrop ve Çelik*. Çev. Ü İnce, İstanbul: Pegasus Yayınları.

Dick P K (2016). *Androidler Elektrikli Koyun Düşler mi?*. Çev. M Öztekin, İstanbul: Altkırkbeş Yayın.

Dyer-Witford N (2019). *Siber Proleterya: Dijital Girdapta Küresel Emek*. Çev. E Akçay, İstanbul: Z Yayınları.

Dyer-Witford N vd. (2022). *Yapay Zekâ ve Kapitalizmin Geleceği İnsandışı Bir Güç*. Çev. B Cezar, İstanbul: İletişim Yayınları.

Edwards B (03/05/2023), AI vs. Hollywood: Writers battle “plagiarism machines” in union talks. <https://arstechnica.com/tech-policy/2023/05/ai-vs-hollywood-writers-battle-plagiarism-machines-in-union-talks/>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Erdoğan G (2008). Sosyal Devlette Sanat ve Sanatçının Korunması. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2008 (74), 191-225.

Erdoğan N Ö vd. (2021). Neo-Liberalizm Ekseninde Sanat Emegi ve Prekarite. *Görünüm*, (10), 47-69.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (05/12/1951). *Resmî Gazete* (7981).

Freeth T vd. (2021). A Model of the Cosmos in the Ancient Greek Antikythera Mechanism. *Scientific Reports*, 11 (5821).

Fuchs C (2014). *Digital Labour and Karl Marx*. New York: Routledge.

Fuchs C (2015). *Dijital Emek ve Karl Marx*. Çev. T E Kalaycı ve S Oğuz, Ankara: NotaBene Yayınları.

Fuchs C (2021). Büyük Veri Kapitalizmi Çağında Karl Marx. İçinde: D Chandler ve C Fuchs (der), *Dijital Nesnelere, Dijital Özneler Büyük Veri Çağında Kapitalizm, Emek ve Siyaset Üzerine Disiplinlerarası Yaklaşımlar*. Çev. G Boztepe, İstanbul: NotaBene Yayınları, 75-100.

Gelir Vergisi Kanunu (31/12/1960). *Resmî Gazete* (10700).

GenelJumalon (30/08/2022). <https://twitter.com/GenelJumalon/status/1564651635602853889>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Germain T (16/06/2024), AI took their jobs. Now they get paid to make it sound human. <https://www.bbc.com/future/article/20240612-the-people-making-ai-sound-more-human>. Son erişim tarihi, 30/06/2024.

Google DeepMind (16/11/2023). Transforming the future of music creation. <https://deepmind.google/discover/blog/transforming-the-future-of-music-creation/>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Gözübüyük B (2021a). Yapay Zekanın Meydana Getirdiği Fikri Ürünlere İlişkin 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Kırkkale Hukuk Mecmuası*, 1 (1), 54-81.

Gözübüyük B (2021b). Gelişen Blokzincir Teknolojisinin Vadettikleri Karşısında Türkiye’de Müzik Alanında Faaliyet Gösteren Meslek Birliklerinin Rolü. *Ticaret Ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi*, 7 (2), 323-349.

Gözüşirin M (2011). *5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Bilişim Suçları ve Bilişim Suçları İle Mücadeleye İlişkin Model Önerisi*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Kara Harp Okulu.

Güvenç Ö ve Karaca A (2017). Yayımcının Planı Çerçevesinde Eser Meydana Getirilmesi (TBK m. 501) Hâlinde Eser Üzerindeki Hak Sahipliği Sorunu. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 66 (1), 117-156.

Harari Y N (2017). *Hayvanlardan Tanrılara: Sapiens İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi*. 37. Baskı, Çev. E Genç, İstanbul: Kolektif Kitap.

He G (20/10/2022). AI - Is it Art, yet?. <https://jolt.law.harvard.edu/digest/ai-is-it-art-yet>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Heinlein R A (2018). *Ay Zalim Bir Sevgilidir*. 2. Baskı, Çev. C Çakır, İstanbul: İthaki Yayınları.

Herndon H (13/07/2021), *Holly+ ? ? ?*. <https://holly.mirror.xyz/54ds2liOnvthjGFkokFCoal4EabytH9xjAYy1irHy94>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Hoş Z (2019). Ülkemizde Sanatçıların Çalışma, İş Sözleşmesi Yapma ve Ücret Hakları Bakımından Durumlarına İlişkin Bir Değerlendirme. *Çalışma ve Toplum*, (62), 1917-1936.

IBM (t.y.a.), IBM Watson to watsonx. <https://www.ibm.com/watson>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

IBM (t.y.b.), Deep Blue. <https://www.ibm.com/history/deep-blue>. Son erişim tarihi, 15/01/2024.

IBM Data and AI Team (06/07/2023), AI vs. Machine Learning vs. Deep Learning vs. Neural Networks: What's the difference?. <https://www.ibm.com/blog/ai-vs-machine-learning-vs-deep-learning-vs-neural-networks/>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Ifrah G (2000). *The Universal History of Computing from the Abacus to the Quantum Computer*. 1. Baskı, Çev. E F Harding, New York: John Wiley ve Sons.

İnan K (2019). *Teknolojik İş(lev)sizlik Kitle Üretiminden Yaratıcı Tasarıma*. 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

İş Kanunu (22/05/2003). *Resmî Gazete* (25134).

Jones C ve Bergen B (31/10/2023), Does GPT-4 Pass the Turing Test? <https://doi.org/10.48550/arXiv.2310.20216>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Jones E ve Easterday B (28/06/2022), Artificial Intelligence's Environmental Costs and Promise. <https://www.cfr.org/blog/artificial-intelligences-environmental-costs-and-promise>. Son erişim tarihi, 15/02/2024.

Jonze S (Yöneten) (2013). *Her* [Sinema Filmi]. ABD.

Karaca U ve Karataş E (2022). Yapay Zeka Tarafından Meydana Getirilen Fikri Ürünlerin 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa Göre Korunması. *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (1), 15-50.

Kasunic R J (21/02/2023), Re: Zarya of the Dawn (Registration # V Au001480196). <https://www.copyright.gov/docs/zarya-of-the-dawn.pdf>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Kaya A (03/03/2023), Yapay Cinayet. <https://alperkaya.blog/2023/03/03/yapay-cinayet/>. Son erişim tarihi, 20/02/2024.

Kelly J W ve PA Media (19/06/2024), London cinema drops AI-written film after backlash. <https://www.bbc.com/news/articles/cjll3w15j0yo>. Son erişim tarihi, 30/06/2024.

Kubrick S (Yöneten) (1968). *2001: A Space Odyssey* [Sinema Filmi]. BK; ABD.

Marx K (1973). *Foundations of the Critique of Political Economy (Rough Draft)*. Çev. M Nicolaus, yy: Penguin Books. <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1857/grundrisse/index.htm>. Son erişim tarihi, 01/06/2023.

Marx K (2013). *Grundrisse - Ekonomi Politiğin Eleştirisinin Temelleri [İkinci Kitap]*. 2. Baskı, Çev. A Gelen, Ankara: Sol Yayınları.

Mayor A (2018). *Gods and Robots*. New Jersey: Princeton University Press.

Microsoft (t.y.), What is machine learning?. <https://azure.microsoft.com/en-us/resources/cloud-computing-dictionary/what-is-machine-learning-platform>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Murphy M ve McMahon L (21/05/2024), Scarlett Johansson 'shocked' by AI chatbot imitation. <https://www.bbc.com/news/articles/cm55915g529o>. Son erişim tarihi, 30/06/2024.

Neuman W L (2020a). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Çev. Ö Akkaya, 1. Cilt, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Neuman W L (2020b). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Çev. Ö Akkaya, 2. Cilt, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Nişanyan Sözlük. <https://www.nisanyansozluk.com/>. Son erişim tarihi, 31/12/2023.

Nolan J vd. (2011-2016). *Person of Interest [Televizyon Dizisi]*. ABD: Kilter Films; Bad Robot Productions; Bonanza Productions; Warner Bro.

obvious-art (t.y.), Edmond De Belamy. <https://obvious-art.com/portfolio/edmond-de-belamy/>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

OpenAI (14/03/2023), GPT-4. <https://openai.com/research/gpt-4>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

OpenAI (22/05/2024), How the voices for ChatGPT were chosen. <https://openai.com/index/how-the-voices-for-chatgpt-were-chosen/>. Son erişim tarihi, 30/06/2024.

OpenAI (t.y.a.), How ChatGPT and Our Language Models Are Developed. <https://help.openai.com/en/articles/7842364-how-chatgpt-and-our-language-models-are-developed>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

OpenAI (t.y.b.), Creating video from text. <https://openai.com/sora>. Son erişim tarihi, 16/02/2024.

Özkan A (2023). Yapay Zekâ Tarafından Üretilen Fikir ve Sanat Ürünlerinin Korunması. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2023 (164), 207-238.

Pichai S (06/02/2023), An important next step on our AI journey. <https://blog.google/technology/ai/bard-google-ai-search-updates/>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Poe E A (2015). Maelzel'in Satranç Oyuncusu. İçinde: E A Poe, *Bütün Öyküleri*, Çev. H F Nemli, 1. Cilt, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Punch K F (2016). *Sosyal Araştırmalara Giriş*. 4. Baskı, Çev. D Bayrak vd., Ankara: Siyasal Kitabevi.

SAG-AFTRA (05/12/2023b), SAG-AFTRA Members Approve 2023 TV/Theatrical Contracts Tentative Agreement. <https://www.sagaftra.org/sag-aftra-members-approve-2023-tvtheatrical-contracts-tentative-agreement>. Son erişim tarihi, 15/02/2024.

SAG-AFTRA (16/11/2023a), TV/THEATRICAL CONTRACTS 2023. https://www.sagaftra.org/files/sa_documents/TV-Theatrical_23_Summary_Agreement_Final.pdf. Son erişim tarihi, 15/02/2024.

Say C (2018). *50 Soruda Yapay Zekâ*. 7. Baskı, İstanbul: 7 Renk Basım Yayım ve Filmcilik.

Say, F (01/07/2024), <https://www.instagram.com/p/C83l4CiDVR/>. Son erişim tarihi, 01/07/2024.

Schulman J vd. (2023), Introducing ChatGPT. <https://openai.com/blog/chatgpt>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Scott R (Yöneten) (1982). *Blade Runner* [Sinema Filmi]. ABD; BK.

Scriptapalooza (07/07/2023), <https://twitter.com/Scriptapalooza1/status/1677328247241973763>. Son erişim tarihi, 15/02/2024.

Sharp O (Yöneten). (2016). *Sunspring* [Sinema Filmi]. ABD; BK.

Sharp O (Yöneten). (2017). *It's No Game* [Sinema Filmi]. ABD.

Shelley M (2018). *Frankenstein ya da Modern Prometheus*. 4. Baskı, Çev. D Akın, İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Small Z (10/07/2023), Sarah Silverman Sues OpenAI and Meta Over Copyright Infringement. <https://www.nytimes.com/2023/07/10/arts/sarah-silverman-lawsuit-openai-meta.html>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Standage T (2002). *The Turk: The Life and Times of the Famous Eighteenth Century Chess Playing Machine*. New York: Walker ve Company.

Statista (t.y.), Entertainment - Worldwide. <https://www.statista.com/outlook/dmo/app/entertainment/worldwide>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Süzek S (2020). *İş Hukuku*. 20. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

TCBASİGM (Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü) (2023). *Adalet İstatistikleri 2022*. Ankara: Resmi İstatistik Programı.

TCCDDO (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi) (2021). *Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021-2025*. y.y: yay.y. <https://cbddo.gov.tr/SharedFolderServer/Genel/File/TR-UlusalYZStratejisi2021-2025.pdf>. Son erişim tarihi, 30/06/2024.

Thalheimer A (2013). *Diyalektik Materyalizme Giriş*. 3. Baskı, Çev. S Altınçekiç, İstanbul: Yordam Kitap.

The Authors Guild (20/09/2023), The Authors Guild, John Grisham, Jodi Picoult, David Baldacci, George R.R. Martin, and 13 Other Authors File Class-Action Suit Against OpenAI. <https://authorsguild.org/news/ag-and-authors-file-class-action-suit-against-openai/>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

The Economist (15/02/2024). The third-largest exporter of television is not who you might expect. <https://www.economist.com/culture/2024/02/15/the-third-largest-exporter-of-television-is-not-who-you-might-expect>. Son erişim tarihi, 20/02/2024.

The Review Board of the United States Copyright Office (2022), Re: Second Request for Reconsideration for Refusal to Register A Recent. <https://www.copyright.gov/rulings-filings/review-board/docs/a-recent-entrance-to-paradise.pdf>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

The Review Board of the United States Copyright Office (2023), Re: Second Request for Reconsideration for Refusal to Register Théâtre D'opéra. <https://fingfx.thomsonreuters.com/gfx/legaldocs/byprpqkxpe/AI%20COPYRIGHT%20REGISTRATION%20decision.pdf>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Tunç H (15/07/2023), Yapay Zekâ Destekli Edebiyat Çevirisi Olur mu? | Dedalus Kitap'tan Faruk Akhan ile Söyleşi. <https://kayiprihtim.com/roportaj/yapay-zeka-destekli-edebiyat-cevirisi/>. Son erişim tarihi, 20/02/2024.

Turing A M (1950). Computing Machinery and Intelligence. *Mind*, LIX(236), 433-460.

Türk Borçlar Kanunu (11/01/2011). *Resmî Gazete* (27836).

Türk Ticaret Kanunu (14/02/2011). *Resmî Gazete* (27846).

U.S. Copyright Office (2023). Copyright Registration Guidance: Works Containing Material Generated by Artificial Intelligence. *Federal Register*, 88(51). <https://www.federalregister.gov/documents/2023/03/16/2023-05321/copyright-registration-guidance-works-containing-material-generated-by-artificial-intelligence>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Uszkoreit J (31/08/2017), Transformer: A Novel Neural Network Architecture for Language Understanding. <https://blog.research.google/2017/08/transformer-novel-neural-network.html>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Vincent J (16/01/2023), AI art tools Stable Diffusion and Midjourney targeted with copyright lawsuit. <https://www.theverge.com/2023/1/16/23557098/generative-ai-art-copyright-legal-lawsuit-stable-diffusion-midjourney-deviantart>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

White P (17/07/2023), As Writers ve Actors Fight For AI Protections, Artificial Intelligence Screenplay Competition Opens ve Quickly Closes. <https://deadline.com/2023/07/artificial-intelligence-screenplay-competition-opens-quickly-closes-1235431839/>. Son erişim tarihi, 15/02/2024.

WHO IS AI-DA?. <https://www.ai-darobot.com/about>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Wiggers K (12/06/2023), Meta open sources an AI-powered music generator. <https://techcrunch.com/2023/06/12/meta-open-sources-an-ai-powered-music-generator/>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Wiki (14/02/2024a), List of productions impacted by the 2023 Writers Guild of America strike. https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=List_of_productions_impacted_by_the_2023_Writers_Guild_of_America_strike&oldid=1207355792. Son erişim tarihi, 15/02/2024.

Wiki (15/02/2024b), List of productions impacted by the 2023 SAG-AFTRA strike. https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=List_of_productions_impacted_by_the_2023_SAG-AFTRA_strike&oldid=1207660328. Son erişim tarihi, 15/02/2024.

World Intellectual Property Organization (2023). World Intellectual Property Indicators 2023. Cenevre: World Intellectual Property Organization.

Writers Guild of America (t.y.a), The Campaign - Frequently Asked Questions. <https://www.wgacontract2023.org/faq>. Son erişim tarihi, 15/02/2024.

Writers Guild of America (t.y.b), What We Won. <https://www.wgacontract2023.org/the-campaign/what-we-won>. Son erişim tarihi, 15/02/2024.

Writers Guild of America West (t.y.), WGA Negotiations—Status as of May 1, 2023. https://www.wga.org/uploadedfiles/members/member_info/contract-2023/WGA_proposals.pdf. Son erişim tarihi, 15/02/2024.

Xiang C (14/12/2022), Artists Are Revolting Against AI Art on ArtStation. <https://www.vice.com/en/article/ake9me/artists-are-revolt-against-ai-art-on-artstation>. Son erişim tarihi, 01/02/2024.

Yılmaztekin H K (2020). Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Uyarınca Eser Sahipliği ve Hak Sahipliği İle Bunların Tecavüz Davaları Bağlamında Davacı Sıfatına Etkileri. *Adalet Dergisi* (65), 499-557.

Zengin F (2021). Yapay Zekâ ve Kişiselleştirilmiş Seyir Kültürü: Netflix. *TRT Akademi*, 6 (13), 700-727.

Zorlu M (2019). Yapay Zekâ ve Telif Hakkı. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2019 (142), 305-356.